

II RIIGIKOGU

9. istungjärk. **Protokoll nr. 289 (37).**

1925. a.

**II Riigikogu koosolek 3. detsembril
1925. a. kell 10 hom.**

Kokku on tulnud 87 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: rahaminister **L. Sepp**, sõjaminister **J. Soots**, põllutööminister **A. Kerem**, töö-hoolekandeminister **Chr. Kaarna**, teedeminister **K. Virma**.

Päevakord:

1. Vabariigi Valitsuse vastamine O. Gustavson'i, J. Vain'i ja E. Jonas'e arupärimise peale endiste rendikohtade ülevõtmise kohta metsavahikohtadeks Paadremaal ja Hiiu-Kõrgesaares.

2. Vabariigi Valitsuse vastamine 26 Riigikogu liikme arupärimise peale tööliste palga maksmatajätmise kohta Vene-Balti tehases ja mujal.

3. Kooperatiiv-ühisuste ja nende liitude seaduse muutmisseadus — K. Kornel'i, M. Juhkam'i ja A. Jõeäär'i ettepanek.

4. Tempelmaksu seaduse osalise muutmise seadus — E. Masik'u, J. Luur'i ja K. Kornel'i ettepanek.

5. Vabariigi Valitsuse liikmete, Riigikogu esimehe ja riigikontrolööri palgamäärade muutmisseadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

6. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus — II lugemisel.

7. Põlise tarvitamise ja eluaseme seadus — maakomisjoni ettepanek.

8. Kogukondade ja asutuste rendimaade korraldusseadus — maakomisjoni ettepanek.

9. Üüriseaduse muutmise ja ärakaotamise seadus — I lugemisel.

10. Üüriseaduse muutmise seaduseelnõu — üüriseaduse komisjoni ettepanek.

11. Riigikogu poolt 2. detsembril 1921. aastal vastuvõetud üüriseaduse muutmise seaduseelnõu — üüriseaduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretääri kohal abisekretäär **L. Raudkepp**.

Koosolek algab kell 10.10 min.

I. Päevakorra Juhataja **A. Jürman**:
täiendamine. Avan Riigikogu koosoleku.

H. Anniko (krst): Teen ettepaneku, I päevakorra-punktiks võtta komisjonide täiendavad valimised.

M. Laarman (põl): Teen ettepaneku, tänasest päevakorrast välja jätta päevakorrapunktid 6, 7 ja 8. Põhjenduseks oleks järgmine asjalugu. Mitmelt poolt on ette toodud, et kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseaduses on teatud puudused, mille kohta tuleks mitmesuguseid parandusi teha. Neid parandusi ka tehakse, aga et läbirääkimisi rühmade vahel ei ole jõutud pidada, kuna olnud takistajaks viimased ärevad ajad, mis veel praegugi kestavad, siis oleks vast sünnis, kui see seaduseelnõu paar päeva edasi lükataks, kuid siiski mitte kauemaks. Teiseks ei ole meie kuulnud Vabariigi Valitsuse arvamist selle seaduseelnõu kohta. Teatavasti läheb aga praegune seadusprojekt suuresti lahku sellest, mis valitsuse poolt esitatud. Sellepärast oleks tarvis valitsuse seisukohta mõnesuguste muudatuste kohta kuulda. Peale selle on tarvilik, et ka rühmad omavahelisel läbirääkimisel seisukoha saaksid võtta.

J. Vain (stp): Mina vaidlen härra Laarman'i ettepaneku vastu järgmistel asjaoludel. Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseadus ei ole kunagi olnud ja ei saa vist ka nüüd olema valitsuse koalitsiooni seaduseks, vaid ta üksikud osad on ühe- või teistsuguse Riigikogu enamusega vastu võetud. Peab arvama, et nüüd, kus veel ligikaudugi näha ei ole, missugune järgmine valitsus on, võimalik ei saa olla seaduse sisu ja ta üksikute osade kohta täielikumale kokkuleppele jõuda. Samuti peab tähelepanu juhtima selle peale, et ei saa eeldada, kui valitsuses muudatus tuleb, et siis Riigikogus pooleliolevad seadused tagasi läheksid valitsusele seisukohavõtmiseks. Mis puutub sellesse, et maakomisjon valitsuse seaduseelnõuga võrreldes mõnesugused parandused on teinud, siis olid need parandused sennisele valitsusele teada, ja valitsus võis seisukoha juba ammugi võtta, kui ta seda tarvilikuks peab. Ma pean tähendama, et koalitsioonis olevad rühmad, ja ka eestkäit

see rühm, kuhu herra Laarman kuulub, ei ole kunagi omale ülesandeks teinud Vabariigi Valitsuse seisukohti kaitsta, ja järelikult vist ka need seisukohad, mis valitsus uuesti võtaks, ei leiaks rohkem poolehoidu, kui valitsuse senised seisukohad.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Anniko poolt on tehtud ettepanek, võtta päevakorra I punktiks komisjonide täiendavad valimised.

Teiseks on tehtud ettepanek rkl. Laarman'i poolt, jätta päevakorrast välja punktid 6, 7 ja 8.

Asun ettepanekute hääletamisele selles järjekorras, nagu nad tehtud. Hääletamisele tuleb esimene ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rkl. Anniko ettepanek vastu võetud.

Asun teise ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 20 häält, vastu 29 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. Sellega on päevakord kindlaks määratud.

2. Komisjonide täiendavad valimised. Sisse on tulnud järgmised ettepanekud: rkl.

Anniko poolt on kristliku rahvaerakonna nimel ettepanek, riikliku maatagavara loomiseks võõrandatud maade eest tasumaksimise seaduse komisjoni rkl. Anniko asemele valida rkl. Linnamägi. Teiseks on ettepanek tehtud rkl. Voiman'i poolt Eesti sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühma nimel valida: 1) riigikontrolli seaduse komisjoni rkl. Neps'i asemele rkl. Jõeäär,

2) riigi majapidamise aruande komisjoni rkl. Jõeäär'i asemele rkl. Saavo,

3) kriminaalseadustiku komisjoni rkl. Neps'i asemele rkl. Jõeäär,

4) põhiseaduse § 67. tarvitamise korra seaduseelnõu väljatöötamise komisjoni rkl. Neps'i asemele rkl. Peterson,

5) kodukorra komisjoni rkl. Neps'i asemele rkl. Metusala.

Kas ollakse sellega päri, kui kandidaadid korraga hääletatakse. Selle vastu ei vaielda. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanekandidaadid vastavastasse komisjonidesse valitud.

3. Vabariigi Valitsuse vastamine O. Gustavson'i, J. Vain'i ja E. Jonas'e arupärimise peale endiste rendikohtade ülevõtmise kohta Põllutööminister A. Kerem: Austatud Riigikogu liikmed! Esitatud arupärimise puhul on mul au ette kanda järgmisi öiendavaid andmeid. Arupärimises käsitatakse kolme metsavahikohta, ja nende kohta on metsaametkonnal järgmist ette tuua:

metsavahikohtadeks Paadremaal ja Hiiu-Kõrgesaares.

Mõtsu metskonna Jäärumetsa vahtkonna metsavahikoht on juba üle 40 aasta tegelikult metsavahikohaks olnud. Selle koha hooned on kõik riigi omad. Jäärumetsa vahtkond on praegu likvideeritud, ja metsavahikohta kasutab rendi alusel endise metsavahi lesk Liisa Vare. Et Jäärumetsa koht riigimetsas ja metsandiku administratsiooni piirkonna keskkohas asub, sellepärast oleks metsamajapidamise huvides tarvilik, metsnik sinna ümber paigutada, sest sennine metsnikukoht Tammistes asub peaaegu temale alluvast metsade piirkonnast väljas ja talumaade keskel. Selle vastu on Liisa Vare'le Tammiste metsnikukohta pakutud. Selleks vahetuseks andis ka L. Vare juba 1923. a. oma suusõnalise nõusoleku. Sellega ei ole siin kodanik Vare väljatöstmisega tegemist, vaid lihtsalt kohtade vahetamisega, mis riiklikust metsamajapidamisest tingitud. Pealegi toonitavad ka arupärijad ise, et Tammistes on korralikud hooned ja maad paremad, kui Jäärumetsas.

Siia võin juurde lisada, et kuna metsavahikoht likvideerimisele määratud, siis on paragrahvi alusel metsavahi lesk metsavahikoha, kui renditalu, pidamise õigused omandanud. Kuid pakutav vahetus tuleb lugeda soovitaavaks eriti riikliku metsamajapidamise seisukohalt. Kui plaani peale vaadata, siis on näha, et metsavahikoht keset riigimetsa asub ja seega metsavahikohaks nagu loodud. Muidugi kui minnakse joni peale välja, siis võib nende kohtade vahetamise juures juriidilisi raskusi tekkida. Iseenesest paistab see vahetamine aga täiesti otstarbekohane olevat, ja Liisa Vare ei kannataks selle all sugugi, vaid saab veel parema koha oma endise koha vastu.

Kõrgesaare metskonnas asuv Poama-Tõnise nr. XIV on tüübiline põline metsavahikoht, mida tõendab ta Rooma numbriga märkimine mõisa kaardil ja revisjoni kirjeldusel. Sellekohased tõendavad andmed on ka riigi kinnisvarade maksuametis, mida vastav vahetamine kirjeldab: „Saadetakse tagasi teatega, et siinolevat 1896.—98. a. hindamise andmete järgi kuuluvad metsavahikohad: „Jäärumetsa nr. 22“ (Mõtsu mõisa järel) „Poama nr. XIV“ ja „Lilbi nr. IV“ (Kõrgesaare mõisa järel) ect. mõisate mõisamaa hulka. . .“ Kunni 1907. a. oli seal metsavaht, kuid siis tagandati selleaegne metsavaht ametist, kuna koht temale rendi alusel edasi kasutada anti, sest uuel metsavahil oli omal koht, mille pärast ta Poama-Tõnise kohale asuda ei soovinud. Käesoleval aastal loobus sennine metsavaht vanaduse tõttu ametist. Et koht aga endiste renditalude hulka kuulub, siis jääb ta loomulikult endisele metsa-

vahile edasi kasutada. Vahepeal oli tõesti Poama-Tõnise metsavahikoht rendile antud, sest kohalik metsavaht elas oma renditalus. Uue metsavahi nimetamisega tekkis uuesti vajadus metsavahikoha järele. Poama-Tõnise kohta ei tahetud terves ulatuses senniselts kasutajalt ära võtta, vaid pooleks jagada, ja nii, et pool jääks sennisele kasutajale, see on umbes 12 tiinu maad ühes hoonetega.

Lilbi-Tooma nr. VII on samuti põline metsavahikoht, mis metsade riigistamisel kui sarnane ühes metsadega riigile üle tuli. Et ta endine metsavahikoht on, tõendavad sellekohased andmed riigi kinnisvarade maksumetis. Praegu asub Lilbi-Tooma kohal endise metsavahi lesk M. Jõelett. Viimase poeg oli seal kunni 1923. a. metsavahiks, milal ta sõjaväeteenistusse võeti. Tema asemele määrati ajutiselt tema õemes metsavahiks. Et viimase isal Lilbi vahtkonna metsavahialust umbes 2 versta eemal oli rendikoht, mis ka sama vahtkonna piirides asub, siis jäi uus metsavaht eluruumide puudusel oma isa juurde elama kunni 1923. a. lõpuni. 1923. a. lõpul suri metsavaht Jõelett sõjaväeteenistuses ära, ning ajutine metsavaht kinnitati lõpulikult ametisse, et endisele metsavahi lesele sellel metsavahikohal edasi elamist võimaldada.

Nii et metsavalitsus ei ole siin pahatahtlikult ümber käia tahtnud, just ümberpöörduvalt, et võimaldada lesele metsavahikohal elada, on metsavalitsus ametisse kutsunud endise metsavahi lähema sugulase-naabri. Vastasel korral, kui väljaspoolt oleks kedagi ametisse kutsutud, oleks lesk pidanud tingimata koha uuele metsavahile üle andma. Kuid nüüd peab viimane Lilbi-Tooma hooneid omavoliliselt kinni, ja ta väimees, praegune metsavaht, on sunnitud omi palgamaid 2 versta tagant harima. Käesoleval aastal on endine metsavahi lesk Lilbi-Tooma kohta renditaluks tunnistada palunud, kuid temale on põllutöeministri resolutsiooni 10. I. 25. a. kohaselt eitavalt vastatud, sest see koht on kauaaegne metsavahikoht ja on praegu, kui niisugune, metsavalitsusele hädatarvilik.

Peab tähendama, et see metsavahikoht on hädatarvilik ainult 2 a. jooksul, peale selle on võimalik seda vahtkonda likvideerida. Järelikult on siin tegemist ajutise küsimusega. Riik on tahtnud 2 aastaks kindlustada ametnikule eluruumid, ja kohapealsed huvid käivad sellele ainult selles mõttes vastu, et praegune ajutine Lilbi-Tooma kasutaja kardab oma õigusi kaotada tulevikus selle rendikoha peale, kui see koht väljaandmisele tuleb. (O. Gustavson, stp: Murumetsa vahikoht on sealt kõigest poolteist versta eemal.) Rkl. Gustavson, lugu on sarnane, et praegu

anti minule andmeid, ja nende andmete järgi ei ole see vahtkond väike, vaid võrreldes on suur vahtkond. Ja just pärast seda, kui renditalu metsad likvideeritud ja vastavalt üle antud, ära hinnatud, ei ole tõesti selle vahtkonna järele enam tarvidust. Üks Riigikogu liikmetest tähendas vahele, et selle tüli aluseks on puht perekondlikud põhjused. Vastavate peavalitsuste ametnikkude kaudu on minul ka samasuguseid teateid, et peapõhjus peitub just perekondlikkudes tüldes, et väimees ei saavat oma lähemate sugulastega kokku leppida. (O. Gustavson, stp: Peapõhjus peitub selles, et see endine rendikoht tahetakse metsavahikohaks teha.)

Need on õieti andmed, mida mina ülestõstatud küsimuste puhul ette võisin kanda.

Juhataja **A. Jürman**: Kas arupärijad on vastusega rahuldatud.

O. Gustavson (stp), kohalt: Arupärijate nimel teatan, et arupärijad vastusega rahuldatud ei ole, ja teen ettepaneku, läbirääkimisi pidada siis, kui vanematekogu on teinud vastava otsuse, või kui meil normaalajad taas tagasi tulnud.

Juhataja **A. Jürman**: Arupärijad on teatanud, et nad vastusega rahuldatud ei ole. Ühtlasi on tehtud ettepanek, läbirääkimisi mitte täna pidada. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 15, vastu 14 häält. (Hüüded: Sedelitega.) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: ettepaneku poolt on 34 häält, vastu 21 häält ja erapooletuid 2, seega on ettepanek vastu võetud.

4. Vabariigi Rahaminister L. Valitsuse vastamine 26 Riigikogu liikme arupärimise peale tööliste palga maksmatajämise kohta Venemaa-Balti tehas-tes ja mujal.

Sepp: Väga austatud härrad Riigikogu liikmed! Arupärimise põhjenduses on kõigepealt ette toodud mõtteid, et meie töökaitse kommissarid küllalt autoriteetlikke ja mõjuvaid abinõusid tarvitusele ei võta, et tööliste palga väljamaksmisel seaduse rikkumise vastu võidelda. Kuna aga sellel alal konkreetseid juhtumisi ette toodud ei ole, siis luban endale sellest süüdistusest üle minna oletades, et meie ametnikud siiski teaduslikke sanktsioone tõsiselt võtavad, ja kui arupärijad hiljem oma andmeid täiendavad, ette tuues juhtumisi, kus töökaitse kommissarid seaduslikult talitanud ei ole, siis loodan, et minu kolleega, härra töö-hoolekande-

minister, kellele töökaitse kommissarid otsekohe alluvad, vastavaid üksikasjalisi andmeid ehk ette toob. Mina peatun ainult asja sisulise külje juures.

Tähtsam küsimustest on viimane: kas mõtleb Vabariigi Valitsus teha korraldusi, et riigiasutuste tellimisi tehastele andes võetaks tagatise selleks, et töölised oma töötasu tähtajal kätte saaksid? Peab tähendama, et viimasel ajal on tõesti kurbi juhtumisi olnud, niihästi riigitellimiste täitmisel kui ka eratööstusettevõtetes, et tööliste töötasu korralikult välja ei makseta. Vabariigi Valitsus on kaalumisele võtnud küsimuse, kas ei oleks võimalik mingisuguseid kindlustusi nõuda ettevõtjatele selleks, et riigitellimisi täites tööliste palgad korralikult välja maksetaks. Kuid kõik need kavatsused on tegelikkude raskuste vastu põrganud, sest ei ole maksvat seadust, kus sarnast kindlustust ette nähakse. On ainult üks kindlustus ette nähtud, see on, et tellimisevõtja teatud protsendi maksab kindlustuseks, et ta üldse tellimise riigi vastu korralikult täidab. Tellimise võtjalt kindlustust nõuda, et tema kohustusi ka tööliste vastu korralikult täidaks, on peaaegu võimatu, sest siis peaks kindlustussumma väga suur olema, ja meie kapitaalipuuduse juures oleks siis tehastel lihtsalt võimatu riigitellimisi võtta. Juba praegu võrdlemisi väikese kindlustussumma juures on tehastel tellimiste võtmisel suuremaid raskusi. Ja kui nõuda veel suuremaid garantiisummasid, siis oleksid väga paljud tehased väljaspoole võistlust asetatud, ja tagajärjeks oleks see, et riigitellimised läheksid tuntavalt kallimaks.

Teine kindlustamise võimalus oleks, kui võtaksime riigitellimisi täitvad tehased kontrolli alla, ja tellimisi välja makstes püüame kontroleerida, et raha läheks otsekohe tööliste palgakteks. Kuid korralikult töötava tehase juures on sarnane kontroll äärmiselt raske läbi viia. Tehased ei täida ainult riigitellimisi, vaid tehastel on hulk teisi töid. Ja kui tähtaeg kätte jõuab selleks, et riik tellimiste eest jälle teatava summa maksma peab, siis on raske kindlaks teha, misugune maksutähtaeg tehasele kõige tarvilikum on. Oletame, et tehasel riigitellimise maksu tähtajal on tähtajaline veksel maksta, kuna aga kaks-kolm päeva enne seda tööpalgad ära on maksetud, või jälle — tehasel on kindel lootus nädala pärast eratellimiste eest tasu saada, nii et väga raske oleks riigitellimist makstes nõuda, et sellest rahast tööliste palgad maksetaks. Ainuke kindlustus on see, et riik tellimised andma peaks korralikkudele ja maksujõulistele ettevõtetele, kellelt kindlasti loota oleks, et nad palgad korralikult tasuksid. Kahjuks ei näe meie hankeseadus ette, et valitsusel oleks võimalik valida nende tööstuste hulgas,

kes vähempakkumisele ilmunud, vaid ta peab võtma selle tööstuse, kes kõige odavama hinna pakub, ja kes seadusliku garantii sisse maksab. Siiski tuleb ette juhtumisi, kus juba ette karustust võib avaldada, et tööstus nõrk ja tellimiste täitmine korralik ei ole, kus hind paistab odavam olevat kui eelmised kalkulatsioonid jne. Kuid tuleb seaduse järgi käia ja tellimine välja anda sellele, kelle hind kõige odavam. Sarnase korra juures võib siis ka palgade maksimisel hiljem takistusi tulla. Peale selle on üksikuid juhtumisi — see on muidugi väljavõte — kus tegelikult tuleb nõrgale tööstusele teataval kordadel riigitellimisi anda, kuigi karta on, et sellejuures sekeldusi võib tulla; sel puhul on püütud kontrolli läbi viia. Niisugune juhtumine oli Maieri vabrikuga. Kuigi sellel vabrikul suuri väljavaateid ei olnud, ja vabrikutööliste arv õige kokku kuivanud oli, siiski oli tema tegevusala niivõrd huvitav, et Vabariigi Valitsus teda toetas tellimise andmisega. Nimelt on see ainuke tehas Eestis, kes enam-vähem suuremal määral meie toorest põlevkiviõli ümber töötab naftaks, määrdeõliks, bensiiniks jne., mis meile äärmiselt huvitav. Ja vaatamata selle peale, et tehas võrdlemisi nõrk oli, anti temale erakorraline riigi tellimine määrdeõli peale raudtee jaoks. See oli esimene juhus, kus kodumaa tehased määrdeõli valmistasid, ja oli riiklikult huvitav teada saada, kuidas kodumaal ümbertöötatud määrdeõli tegelikult kasutada saab. Praegu on Maieri vabrikul suuremal hulgal valmisprodukte välja töötatud, sisseseadeid uuendatud ja täiendatud, on tehtud hulk huvitavaid katseid, ja nende katsete tulemused on riiklikust seisukohast võttes võrdlemisi kasulikud. Ka selles vabrikus oli hiljuti veel korratusi tööpalkade väljamaksmisega selle tõttu, et üks osa valmissaadusi ladusse jäi. Kuid nende päevade sees on vabrik saadusi edasi müüa saanud ja vististi sünnib nüüd tööliste palgatasumine korralikult.

Teine juhtumine, mis ette toodud, puudutab Vene-Balti tehaseid. Ka see on tehas, kus korralikku töötamist viimasel ajal kahjuks olnud ei ole. Ka praegu on seal tööliste palgad maksmata ja keerdsõlm ootab lahendamist. Arupärimises on ette toodud juhtumine, et 1.200.000 marka, mis riigilt tööpalkade väljamaksmiseks saadud, ei ole seks otstarbeks ära kasutatud. See sündis järgmistel asjaoludel. Ka sel juhtumisel olid palgad maksmata, ja niihästi töölisteesitajad kui ka tehaste valitsuse esitus pööras Vabariigi Valitsuse poole, et Vabariigi Valitsus kiirustaks tähendatud summa väljamaksmisega, mille saamiseks tehasel õigus oli. Ta oli nimelt kaks korda pööranud Riigikohtu poole, ja Riigikohus oli otsustanud, et see summa tuleb välja maksta, ja ainult

puht praktilistel põhjustel ei saanud riik oma kohustust tehase vastu täita. Et aga siiski tehasele vastu tulla, andis tõesti Eesti pank tähendatud tehasele avansi sennikauaks, kui riigikassa seaduslikus korras saab selle summa välja maksta pangale, ja võttis vabrikujuhatuse käest kohustuse, et ta selle summa peab tarvitama palkade maksmiseks. Tõepoolest, nädalapäevad pärast selle summa väljamaksmist ilmusid töölisteesitajad ministeeriumi ja seletasid, nagu ei oleks nad sellest summast palku saanud. Asja uurides ja teateid nõudes tehaselt, selgus sarnane asjaolu, et tehased olid siiski selle avansi saamise päevast kunni juhtumise päevani kaugelt suurema summa — umbes kaks korda niipalju, kui avansi oli antud — tööpalkadeks maksnud. Töölised aga seletasid, et nad olid palku saanud vabrikusummadest ja mitte avansisummast. Tagantjärele oli seda raske kindlaks teha, sest see avans läks otsekohe vabrikukassasse, ja kas nüüd vabrik otsekohe sest summast maksis töölistele palku ning oma sissetulekutest kattis vekli kohustused ja protsendid või ümberpöörult, kuid igatahes on selle aja jooksul vabrikukassast läinud palkadeks kaks korda rohkem raha välja, kui see avans oli. Ka praegu on samasugune seisukord, ja palgad on maksmata. Siin peab valitsus erakorraliselt midagi ette võtma, ja valitsuse kohus on hoolt kanda selle eest, et võimalikult enne pühi palgad välja maksetaks. Praegu ei ole teada, missuguses suunas aidata võimalik on, kuid igatahes on loota, et tehaste juhatus ise kuidagi viisi tarvilikud summad kokku saab ja töölistele palgad ära maksab. Kui see aga ei sünni, siis oli veel eile Vabariigi Valitsuses see asi otsustamise all ja otsustati, et kui seal peaksid raskused tulema, ütleme näiteks, kui seal elektri jaam seisma jääb, ja veevärk seisma jääb, ning Kopli poolsaare elanikud jäävad ilma valgustusest ja veeta, siis on see selge tunnusmärk, et tehased on maksujõuetud, ja siis tuleb vastava kohtu poole pöörata, kes kreditoride huvide kaitseks konkursvalitsuse sisse paneks. Ja kui sellele teele minna, siis üheskoos väljavaadetega, kuidas konkursvalitsus edasi töötab, korraldataks ka ühel või teisel viisil palgad. Kuid praegusel viisil, nagu tehaste valitsus ette paneb, et temale lubatakse lihtsalt laenu juurde palkade maksmiseks või selleks panditud kinnisvara realiseerida, siis selles mõttes vastu tulla ei saa. Tähendab, praegu on lühikene äraootamise ajajärk, mis varsti lõppema peaks, ja valitsusel peaks võimalus olema erakorralisel viisil vastu tulla.

Mis puutub aga küsimusesse üldse, et mis mõtleb Vabariigi Valitsus teha, et ära hoida töölistele tööpalga väljamaksmata jätmist, siis

ei saa meie sarnast otse universaal abinõu tarvitusele võtta, kui seda pealegi seadustes ette nähtud ei ole. Ma ütlen, töökaitse kommissarid on kohustatud selle järele valvama, et kõik töökaitse seadused täidetud oleksid, ning on kohustatud vastavaid seaduste sanktsioone tarvitusele võtma, kuid üksikutele juhtumistele võivad siiski mõned kurvad vahejuhtumised tekkida. Sarnaste erakordsete juhtumiste tekkimisel püüab valitsus igakord üksikult kaaludes seisukohta võtta ja ühel või teisel viisil seisukorda lahendada.

Juhataja **A. Jürman**: Kas arupärijad on antud vastusega rahuldatud.

L. Johanson (stp): Ei ole rahuldatud, ja teen ettepaneku, läbirääkimisi avada, ja kui põllumehed soovivad, siis kas või praegu, aga kui nad seda ei soovi, siis teen ettepaneku — vanematekogu otsusest kinni pidada ja läbirääkimised edasi lükata.

Juhataja **A. Jürman**: Kas Teie teete ettepaneku, läbirääkimised edasi lükata.

L. Johanson (stp), kohalt: Jah, minu ettepanek on, läbirääkimised edasi lükata.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Enne järgmise päevakorra-punkti juurde asumist on sõna teadaandeks ja ettepaneku tegemiseks Riigikogu abiesimehel härra Kalbus'el.

5. Riigikogu järgmise koosoleku aja ja päevakorra kindlaksmääramine. Abiesimees **T. Kalbus**: Riigikogu juhatusel ei olnud eile võimalik kavatsitava tänase koosoleku päevakorda kindlaks määrata, sellepärast, et ei olnud teada, kuipalju seaduseel-

nõusid eilsel koosolekul jõutakse läbi võtta. See selgus alles pärast koosoleku lõppu. Nüüd on Riigikogu juhatus päevakorra kindlaks määranud, ja on selgunud, et täna kell 5 pärast lõunat võiks Riigikogu koosoleku pidada. Selle päevakord on ettepanekuna paljundatud ja kõigile Riigikogu liikmetele teatavaks tehtud. Riigikogu juhatusel nimel teen ettepaneku, määrata täna kell 5 p. l. Riigikogu koosolek ja päevakorda võtta 31 punkti, nimelt need, mis kirjalikus ettepanekus tähendatud on.

(Riigikogu juhatusel ettepanek:

„Riigikogu koosolek neljapäeval, 3. detsembril 1925. a. kell 5 p. l.

Päevakord:

1. Üldise arvepidamise seaduse (S. K. VIII k. 2. j. 1914. a. väljaanne) § 373. märkus 1. muutmise seadus — III lugemisel.
2. Majanduskoolide seadus — III lugemisel.
3. Vabatahtliku tuletõrje ühingute tuletõrje komandode liikmete pensioni- ja toetusraha seadus — III lugemisel.
4. Posti-telegraafi seaduse täiendamise seadus — III lugemisel.
5. Notariaalseaduse VI jaotuse (S. K. XVI k. I. j. 1914. a. väljaanne) muutmise seadus — III lugemisel.
6. Ainete hindade ja veokulude üle andmete kogumise seadus — III lugemisel.
7. Randvere-Piirita tee õiendamiseks maa võõrandamise seadus — III lugemisel.
8. Hangeldamise (spekulatsiooni) ja liigkasuvõtmise vastu antud määruse § 19. muutmise seadus — III lugemisel.
9. Endise Eestimaa avaliku hoolekandeseaduse varanduste Tallinna linnale andmise seadus — III lugemisel.
10. Üldise arveseaduse täiendamise seadus — III lugemisel.
11. Tsiiviilkohtupidamise seaduse muutmise seadus varanduste aresti alla panemise, hoiuleandmise ja müügi asjus — III lugemisel.
12. Piimasaaduste väljaveo kontrolli seaduse muutmise seadus — III lugemisel.
13. Seisuste kaotamise seaduse muutmise seadus — II lugemisel.
14. Põllutöölaliste tööaja ja palgaolude korraldamise seadus — II lugemisel.
15. Riigiteenijate ühekordse toetuse seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.
16. Välismaalastele kinnisvarade omandamise ja kasutamise keelu osalise kaotamise seadus — üldkommissjoni ettepanek.
17. Eesti riigikontrolli ajutise seaduse täiendamise seadus — riigikontrolli seaduse komisjoni ettepanek.
18. Tsiiviilkohtupidamise seaduse muutmise seadus kohtuotsuste täitmise asjus — üldkommissjoni ettepanek.
19. Petseri ja Narva-tagusel maa-alal valla vaestelastekohtute asutamise seadus — üldkommissjoni ettepanek.
20. Sõjaministeeriumile laske- ja laagripiltsi asutamiseks Petseri maakonnas tarvilkude maa-alade sundvõõrandamise seadus — üldkommissjoni ettepanek.
21. Riigi turbatööstuse põhimäärused — I lugemisel.
22. Ühingute ja nende liitude seadus — üldkommissjoni ettepanek.

23. Ühingute, seltside, ühisuste ja nende liitude registreerimise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

24. Mõnede seltside, ühisuste ja nende liitude likvideerimise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

25. Falkspargi Tallinna linnale üleandmise seadus — üldkommissjoni ettepanek.

26. Vähemusrahvuste keelte seadus — üldkommissjoni ettepanek.

27. Eesti vabariigi keele seadus — üldkommissjoni ettepanek.

28. Riigi 1925. a. lisaeelarve nr. 3 — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

29. Riigiasutustes ja ettevõtetes töötavate tööliste pensioniseadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

30. Maakorralduse seadus — maakommissjoni ettepanek.

31. Seaduseelnõu tulitikutööstuse kohta aktsiisimaksu maksmise ja tulitikkude müügi korraldamiseks — rahaasjanduse komisjoni ettepanek“)

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

**6. Kooperatiiv-
ühisuste ja
nende liitude
seaduse muutmise-
seadus —
K. Kornel'i,
M. Juhkam'i
ja A. Jõeäär'i
ettepanek.**

K. Kornel (rhv): Teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu anda üldkommissjoni.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

**7. Tempelmak-
su seaduse osa-
lise muutmise
seadus — E.
Masik'u, J.
Luur'i ja K.
Kornel'i ette-
panek.**

E. Masik (põl): Teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu anda rahaasjanduse komisjoni.

O. Gustavson (stp): Juhin tähelepanu sellele, et tempelmaksu seaduseelnõu on pikemat aega arutamisel üldkommissjonis. Kui terve seadus on antud üldkommissjoni, siis peaks ka käesolev seaduseelnõu, mis tahab tempelmaksu seadust osaliselt muuta, antama mitte raha-, vaid üldkommissjoni.

K. Kornel (rhv): Ma leian, et siin on kaks iseaaja. Käesoleva seaduseelnõuga ei taheta mingisuguseid tempelmaksu uusi norme määrata, mis üldkommissjonis arutamisel oleva seaduseelnõu ühtlust rikuksid, vaid siin on puht majandusliku küsimusega tegemist, kas ei

tuleks laevastiku arendamise ja toetamise mõttes tempelmaksustamise alal soodustusi anda. See ettepanek on välja töötatud vastavalt riigi majandusnõukogu sellekohase alamkommissiooni soovidele. Mina arvan, et on täiesti loogiline, kui see seaduseelnõu antakse üldkommissiooni asemel rahaasjanduse komisjoni.

Juhataja A. Jürman: Rkl. Gustavson, kas Teie tegite ettepaneku?

O. Gustavson (stp), kohalt: Ma ainult juhtisin tähelpanu.

Juhataja A. Jürman: On ainult üks ettepanek, käesolev seaduseelnõu anda rahaasjanduse komisjoni. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

8. Vabariigi Valitsuse liikmete, Riigikogu esimehe ja riigikontrolööri palgamäärade muutmiseadus — I lugemisel.

Rahaasjanduse komisjoni aruandja **J. Luur:** Austatud Riigikogu liikmed! Juba ammu on Riigikogu ringkondades mõte liikumas olnud, et tuleb ette võtta muudatus palgaseaduses, mis puutub Riigikogu esimehe, Riigivanema, Vabariigi Valitsuse liikmete ja riigikontrolööri palkadesse. See mõte on kehtastuse leidnud käesolevas seaduses, mis kõigile Riigikogu liikmetele kätte saadetud. Eile, kui see seadus oli rahaasjanduse komisjonis arutusel, avaldati mõnelt poolt kartust, et praegune seadus ei vasta küllalt käesolevale poliitilisele momendile selles mõttes, et üks valitsus on minemas ja teine tulemas, ja toodi ette, just nagu tahetaks uutele valitsuse liikmetele palku kõrgendada. Edasi avaldati arvamist, et ei ole võimalik Riigikogu esimehe, Riigivanema, Vabariigi Valitsuse liikmete ja riigikontrolööri palka tõsta sellepärast, et meie alamad riigiteenijad on raskemas seisukorras, neil ei ole isegi õiget elatismiinimumi jne. Selle peale tähendati rahaasjanduse komisjoni liikmete poolt, et selle seaduse vastuvõtmisega ei taheta palkade reguleerimises seisma jääda. Mina isiklikult näen selle seaduse vastuvõtmises lähenemist riigiteenijate palkade reguleerimisele üldse. Kui öeldakse, et meil ei ole selleks summasid, ei ole selleks raha, siis arvan mina, et kui Riigikogu arutusel oleva seaduse vastu võtab, siis võtab ta sellega enda peale ka kohustuse riigiametnikkude palkade tõstmist ühel või teisel viisil reguleerimisele võtta. Ja raha peab leiduma selleks. Kui selleks teist teed ei ole, siis tuleb see läbi viia tuleva-aastase riigi eelarve kärpi-

mise teel. Ma olen kindlal arvamisel, et hea tahtmise juures rahvaesitusel on võimalik 8-miljardilisest eelarvest leida need 300 miljonit, mis ametnikkude palkade reguleerimiseks tarvis läheb. Võib olla, et valitsuse laua taga seda teha ei saa, kuna iga ministeerium oma eelarvet kaitseb, siis on rahvaesitusel see kindla käega ja ilma armuta võimalik läbi viia. See küsimus, austatud Riigikogu liikmed, on teile kõigile selge, ja ma ei pea tarvilikuks seda seadust pikemalt põhjendama hakata. Rahaasjanduse komisjoni nimel teen ettepaneku, seadus I lugemisel vastu võtta.

J. Vain (stp): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mitmel puhul on Vabariigi Valitsuse esitaja, härra rahaminister, meie riigi eelarvete arutamise juures väga õieti tähendanud, et meie ametnikkude palkade küsimus vajab lahendamist. Aruandja tähendas juba meie poolt ettetoodud seisukohti rahaasjanduse komisjonis, et teatud osa ametnikkudest ei saa niivõrdki palka, et nende elatismiinimum oleks kaetud, rääkimata igasugustest mõnustest ja kultuuriinimese vajadustest. Nüüd aga, kui ühe osa inimeste elatismiinimum kindlustatud ei ole, kuna meie neilt tööd küll ootame, oleks väga kahtlane, kas on tarvilik üles tõsta palkade suurendamise küsimus neile, kes võrreldes teiste ametnikkudega rahuloldava palga saavad. Arvan, et osaline palkade kõrgendamine, nimelt neile, kes kõige suurema palga saavad, ajakohane ja otstarbekohane ei ole. Kui siin ette tuuakse, et Vabariigi Valitsuse liikmed valitsuse lahkudes raskesse seisukorda võivad sattuda, siis on see küsimus siin juba varemalt käsitamisel olnud, ja sellelt seisukohalt välja minnes võeti läinud aastal vastu seadus, mille põhjal Vabariigi Valitsuse liikmed 3 kuud pärast ametist lahkumist palga edasi saavad. Selle 3. kuu jooksul on neil võimalus uuesti oma kutsealale tagasi minna, või oma klientuuri või kui nad arstid on, siis oma patsientidekogu uuesti, kui mitte täielikult siis osaliselt, tagasi võita. Arvan, et neile kahjuks ei peaks olema Vabariigi Valitsuse liikmeks olemine, mis küllalt kaasa mõjub nende isikute populaarsemaks saamisele. Nendest seisukohtadest välja minnes arvame, et käesolev seaduseelnõu esitatud kujul ei peaks vastu võetama. Küll aga tunnistame tarvilikuks lähemal ajal kaalumisele võtta riigiteenijate palgaküsimuse üldises ulatuses, eestkätt nende kohta, kelle palgad praegu elatismiinimumile ei vastata. Nendest seisukohtadest välja minnes hääletab sotsialistliku tööliste partei Riigikogu rühm, nii kui rahaasjanduse komisjoniski, selle seaduseelnõu I lugemisel vastuvõtmise vastu.

E. Veberman (rhvsv): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie Vabariigi Valitsuse liikmete palgad ei ole küllaldased, see on ka rahvusvabameelse partei Riigikogu rühmale selge, ja võib olla, et tuleb lähemal ajal ja esimesel võimalusel nende palkade reguleerimisele asuda. Kuid sellega üheskoos tuleks küsida, kas siis teiste ametnikkude, eriti väiksemate ametnikkude palgad on küllaldased? Siin ei saa kahte vastust olla: palgad ei vasta elukallidusele. Käesoleva aasta eelarve seletuskirjas avaldas Vabariigi Valitsus oma seisukoha ametnikkude palkade reguleerimise suunas. See oli eelarve juures olevas trükitud seletuskirjas, mis Riigikogu liikmetele välja jagati, selgesti ära tähendatud. Rahaministri seisukoht oli, et t u l e b a s u d a ametnikkude palkade reguleerimisele, eestkätt aga alamate ametnikkude suhtes. Riigikogu liikmetest ei vaieldud ükski eelarve arutamisel selle seisukoha vastu, ega olnud kuulda selle kohta kahtlust ega vähematki vastuvaidlemist, vaid vaikselt aktsepteeris Riigikogu selle seisukoha. Praegune ettepanek aga räägib kõigekõrgemate riigiametnikkude palkade kõrgendamisest. Ei saa seda olukorda õigeks tunnistada, et meie algame ametnikkude palkade reguleerimist, ametnikkude seisukorra parandamist just kõige kõrgematest ametnikkudest, see on, Vabariigi Valitsuse liikmetest. Teisest küljest peab ütleva, et kui praegune seaduseelnõu, mille pealkiri ja sisu on Vabariigi Valitsuse liikmete p a l g a m ä ä r a m u u t m i n e, vastu võetakse, siis sellega paratamata käsikäes käiks ka Riigikogu liikmete tasu kõrgendamine vastava seaduse alusel. Ühes Vabariigi Valitsuse liikmete palkadega tõuseks ka Riigikogu liikmete palk, sest nagu Riigikogu liikmetele teada, on meie tasu seadusega kindlaks määratud ja nimelt üks kolmandik ministrite palgast. Sellega tõuseks ka automaatselt Riigikogu liikmete palk, ja kui see nii on, siis oleks see meie põhiseadusega vastolus, sest põhiseaduse järgi ei saa meie ise omale palka määrata, vaid saame seda teha ainult järgmise parlamendi koosseisule. Seda kõike arvesse võttes asub meie rühm seisukohal, et see seaduseelnõu tuleb tagasi lükata.

Juhataja **A. Jürman**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **J. Luur**: Mina ei ole ühtki väidet kuulnud, mis mulle uudiseks oleks, võrreldes sellega, mis rahaasjanduse komisjoni pleenumis ette toodi. (J. Vain, stp: Midagi pole uudis siin taeva all!) Sellepärast arvan, et minul ei ole siin enam midagi juurde lisada sellele, mis juba minu

poolt öeldud. Kui siin mõnelt poolt selle seaduseelnõu vastu räägitakse, siis on see ainult poliitiline võte, et näidata, et meil mõeldakse ainult nende peale, kes kõrgemat palka saavad. Mina olen päris kindlasti juba öelnud, et Riigikogu teeb tuleva-aastases eelarves kärpimisi ja leiab igal juhtumisel need summad, mis ametnikkude palkade kõrgendamiseks tarvis. Käesolev seaduseelnõu on ainult tõukejõuks meie üldisele palkade reguleerimise seadusele. Komisjoni nimel teen ettepaneku, seaduseelnõu I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **A. Jürman**: Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Köster'il.

O. Köster (as): Hääletamise motiivide kohta sõna võttes loen oma kohuseks teatada asunikkude, riigirentnikkude ja väikepõllupidajate Riigikogu rühma nimel, et leiame vajalikuks riigiametnikkude palkade tõstmist algada neist ametnikkudest, kes kõige vähem palka saavad, see tähendab, väiksematest ametnikkudest — kui üldse palkade tõstmist kõne alla võtta — ja sel põhjusel hääletab meie rühm käesoleva seaduse vastuvõtmise vastu.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Seaduseelnõu vastuvõtmise poolt on 29 häält, vastu — 18 häält, seega on seaduseelnõu I lugemisel vastu võetud.

Aruandja **J. Luur**: Ma teen ettepaneku, seaduseelnõu II lugemisele asuda ilma kodukorras ettenähtud 3-päevalist vaheaega I ja II lugemisel vahel pidamata.

Juhataja **A. Jürman**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

9. Kogukonna-, Maakomisjoni aru- asutuste- ja andja J. Vain (loeb): **erarendimaade Kogukonna-, asutuste- ja korraldusseadus — II lugemisel.** erarendimaade korraldus-

E. Masik (põl): Väga austatud Riigikogu liikmed! Enne selle seaduse teisele lugemisele asumist, mis tähendaks seaduse põhimõtete tunnistamist, peaks veel kord koputama härrade rahvasaadikute südametunnistuse ja poliitilise mõtlemisvõime pihta, küsides, kas on selle seaduse põhimõtted kasuks meie maale ja rahvale, või vastupidi.

On ju üldiselt teada, et meie oma 6-aastase iseseisvuse jooksul oleme eriti maakasutamise alal läbi viinud laiaulatusliku reformi,

ümber muutes tervelt 50% meie pindala kasutamise viisist. On teada, et see maareform on toonud meile peaaegu äravõitmata raskusi, nõudes meie kodanikkudelt praegusel majanduslikult raskel ajal võimatu suuri jõupingutusi uute eluasemete loomisel, maakasutamise ümberkorraldamisel. On õige, et paljud ja paljud kodanikud on rõõmsad, et on saanud maaomanikuks. Kuid samal ajal on ka paljud, kelles see põhjalik maareform on elule kutsunud õigustatud kibedusetunnet, või on peale pannud raskeid kohustusi, mille täitmisel tihti jõud tahab napiks jääda, mis jällegi rahulolematust elule kutsub. Meie maareformi peab õigusega nimetama revolutsiooniks maakasutamise alal, ning nagu iga revolutsioon nõuab pikka aega uue korra ja rahulolemise maksmapanemiseks, nii on ka meil maareformiga. Kuid samal ajal on meil teada, et see revolutsioon oli tingitud meil ajaloolistest, poliitilistest ja rahva olemasolu küsimustest — selle kandjaks on kaugelt suurem ja kandvam osa meie rahvast, ning sellega on see reform õigustatud, samuti kui võime olla täiesti kindlad selle peale, et meie rahva ühine tahe selle asja lõpuni viib, kandes kõik raskused ja hädad.

Kui aga nüüd tulla selle nõndanimetatud „popsideseaduse“ juurde, siis on ka siin tegemist sõna tõsisel mõttes revolutsiooniga maaomanikkude-talupidajate, kogukondade ja asutuste vastu. See on laialdaselt võttes vastavate maatükkide — kas hoonetega või ilma — eraldamine sunniviisil, alaväärtusliku hinna ning shablooniliselt ettekirjutatud ning tihti maaomanikule kahjulikkude tingimuste juures.

Siin on kannatajaks pooleks meie talupidajad, kellest 99% omad talud on omandanud ja üles ehitanud ainult kunni kolm põlve tagasi, kõige raskemates tingimustes, töötades päevad ja osa öid terve oma perekonnaga, mattes maamulda oma tervist ja kastes uudismaad oma higiga, tehes paremal ajal mõisatele teorjust ning ainult ülejäänud ajal või pühapäeviti luues omale eluaset. — Ja kui seda vähegi meelde tuletada, kui tungida meie talumehe hingeelusse, on arusaadav, kui võrd kallist ja puutumatu on temale ta eluase, tema maatükikene.

Kui aga nüüd seaduseandja tuleb ja ütleb, et vaata, talumees, sa oled omale soetanud peale oma põhitalu, või oled selle äärele asutanud, renditalu — võib olla eesmärgiga seda oma kasvavatele lastele pärast kasutada anda — kuid nüüd pead sa selle renditalu käest ära andma seal asuval rentnikule hinnaga, mis ei vasta kaugeltki kohalikule turuhinnale, millejuures võlad, mis sa selle talu peale oled teinud, uuele omanikule üle ei lähe.

Küll aga võib rentnik komisjoni poolt määratud hinna sinule välja maksta mitte rohkem või vähem, kui 36 aasta jooksul, võlgu oleva summa pealt aastas tervelt 3% makstes. Kui sul, talutaat, kasvamas lapsed, kellele selle koha arvasid anda, ei tähenda see midagi! Kui sa ise koha vahest ka võlgu oled ostnud, ja näiteks võla eest 10% maksad, saad nüüd selle võla omale kaela, jääd aga talust ilma ning saad uue ostja käest tema võla pealt ainult 3%. Või talutaat, kui oled ehitanud oma õuealla või põlluäärele elumaja, seda kasutada andes kas mõnele sinu juures hästiteeninud sulasele tema abiellumise korral, või mõnele poepidajale või sepale, või mõnele teisele ametmehele, temale andes ka kas või vakamaa maad, millest ta ainult 1/2 vakamaad on üles harinud uudismaana — siis ole hea ning anna oma maja ja maatükk komisjoni poolt määratud hinna eest ära selle kasutajale, kes sulle selle hinna, mis kaugeltki ei vasta väärtusele, võib 36 aasta jooksul välja maksta, võla pealt sulle 3% makstes. Aga talumees, kui sa maja ise ka võlgu ehitasid, ja võla pealt suuremaid protsente maksad, siis pead ju uuele ostjale veel omast taskust juurde maksma. Kuid mis läheb ka see seaduseandjale korda. Või talumees mõne linna, alevi või suvituskoha ligidal, kui sa oled andnud näiteks kellelegi linnasaksale — miljonäärile rendile suvituskohaks, ütlemele, 5 tiinu maad, ja see linnasaks on sinna väikese majaanini üles löönud, see maa võib ka su paremaks metsatükiks olla, — siis pead teadma, et seaduseandja tahab nüüd, et sa pead selle maatüki oma krundist eraldama ning sellele linnasaksale poolmuidu ära müüma.

Minu härrad, kui meie need põhimõtted, mida siin näitlikult illustreerisin, ja mis sellest seadusest järgnevad, maksma paneme, kas arvate Teie, et sellega loome maale õnne või õnnetust! Minu arvates ei või siin olla kahte arvamist ega tagajärge — meie külvame õnnetust, kutsume esile rahulolematust mitte üksi nende 6.000—7.000 taluomaniku hulgas, või linnades, alevites, või asutustes, kes on miskipärast loonud rendikohti või andnud oma maalapikesi kasutada ühel või teisel viisil ja juhtumisel, vaid kogu meie rahva hulgas, kes on harjunud hindama eraomanduse põhimõtet ja puutumatus, eriti aga meie talupidajate hulgas, kelle arv ulatab kümnete tuhandeteni, samuti kui kinnisvarade omanikkude hulgas, kes vahest ka osa varandusi on kasutada andnud lepingu alusel teistele — sest ei või nad ju ka olla kindlustatud, et mõne aja pärast neid sama saatus ei taba. Külvame seda paljudel juhtumistel isegi popside hulgas. Ja kas on meil mõtet praegu, kus meil nii kui nii liiga paljudel aladel kaunis laias ulatuses maksev on vöö-

randamise põhimõte, näiteks tüüri-seaduse kaudu maja om. seda veelgi laiendada, ning laiendada selles kodanikkudekihis, kus ta kahtlemata hingeliselt kõige mõjuvam — meie talupidajate arvel. Kas ei kutsu meie sellega esile jällegi uusi kibedusetundeid, mis raskelt meie rahva hingeelusse lõikavad, üksikud klassid veel rohkem üksteise vastu kihutavad, kui praegu. Kas on aga see meie noorele, arenemisjärgus olevale riigile kasuks? Ei, härrad, see võib meile ainult kahjuks olla, õõnestades aluseid seal, kus nad senni kõige püsivamad — meie talurahva hulgas.

Ehk küll esimese lugemise eel minu kolleegad pikemalt seletasid esitatud seaduse põhimõtteid ning vastuvõtmataid seisukohti, ei oleks vahest siiski ülearune veel mõne juures lühidalt peatuda, et tõestada ülevalpool toodud järeldusi.

Esiteks peab kohe nimetama, et maakomisjoni poolt esitatud eelnõu ja põhimõtted täielikult lahku lähevad valitsuse poolt esitatud seaduseelnõu omast. Viimases on püütud enam vähem jääda „popside“ küsimuse piiridesse ning eraomanduse puutumatus mõiste jaatamisele. Komisjoni eelnõu aga, mis esimesel lugemisel vastu võeti, laiendab seadust „popside“ pealt üldse kõigi maakasutajate peale, kes on rentinud maad eraisikutelt või kogukonnalt või asutustelt, ning tahab maksta panna eksproprieerimise põhimõtte täiel määral.

§ 1. On võetud seaduse alla kõik: 1) renditalud, 2) rendilepingu põhjal tegutsevad iseseisvad väikemaapidamised, ükskõik milal ja kui kaua tarvitatud, ja 3) kõik muud väikemajapidamised, mis maaomaniku nõusolekul enne 1920. a. asutatud.

Valitsuse ettepanekus käisid seaduse alla aga ainult enne 1917. a. asutatud „rendi- ja vabadikukohad“, mida rendi kujul kasutati. Valitsuse seletuskirjast paistab selles juures välja, et valitsusel on tõesti olnud mõte seaduse alla võtta ainult „popsid“ ning kogukonnamaade rentnikke, kuna aga komisjoni poolt vastuvõetud alustel „popside“ hulka on võetud üldse kõik, kes on maad rentinud, olgu nad siis popsid või mõisnikud, kaupmehed või lihunikud, suvemajapidajad või äri- või tööstuskohad, viimased on valitsuse ettepanekus § 1. märkus 1. järgi välja jäetud, kuid et see märkus komisjoni ettepanekus välja jäetud, kriipsutab alla, et ka renditud äri- ja tööstuskohad selle alla käivad.

Kõigile neile rentnikkudele või nõndanimeetatud „popsidele“ annab siis seadus õiguse kasutatud maa eraldada pärisomanduseks ostuteel, mis tuleb teostada 1 aasta jooksul seaduse maksmahakkamisest, § 16. Ei lepi

nad kokku hinna või tingimuste asjus, määrab esimese kui ka teise korraldav komisjon, § 5, mis asutatakse 6 kuu jooksul igas vallas, koosnedes ühest maaomanikkude, ühest rentnikkude ja ühest põllutööstusteeriimi esitajast. Peatum seaduses aga seisab selles, et § 21. alusel võtab see komisjon maahinna aluseks hinna, mis ette nähtud riigimaade põlise tarvitamise seaduses vastava väärtusega maa kohta, maha arvates sealjuures selle väärtuse, mis koha kasutaja või tema eelkäija viimase 20 aasta jooksul maa ülesharimise, maaparanduse või mõnel muul teel tema käes kasutada olnud maa esialgsele väärtusele juurde lisanud ja mis praegugi koha väärtust endisega võrreldes tõstavad, kui maakasutaja sarnase töö eest ei ole tasu saanud. Kuidas aga hoonete hinda kindlaks teha, jätab seadus koguni lahtiseks. Ega siin ometi endiste mõisa- hoonete hindamist aluseks taheta võtta. (Vahel hüüe.) Ma arvan, et parem kuulake — Teile on see seadus ka natuke tundmata!

Tähendab, hind on kaugelt alla tegeliku maa väärtuse, mis võrdub maa eksproprieerimisele, eriti veel niisugustes kohtades, kus maal eriline väärtus, ärikohad, linna ligidus jne., ning kus riigi põlise tarvitamise määrad kaugeltki ei vasta tegelikule maa hinnale. Viimase 20 aasta jooksul maale juurdelisatud väärtuse arvestamine aga kutsub elule kahtlemata sarnaseid vaidlusi ja kibedust, mis otse kohutavad näivad olevat. Selles maahinna äramääramises on jällegi lõpmatu kuristik komisjoni ja valitsuse ettepaneku vahel, sest viimases oli ette nähtud, et hind peab olema kohalik keskmine turuhind, ja võis tõusta kunni kahekordse riigimaade normihinnani ilma väärtuse juurdeloomise arvestamata, seega 2—4 korda suurem, kui komisjon ette pannud.

See, et maahinda tahetakse niivõrd shablooniliselt ning õiglusetult ära määrata, on kahtlemata sammuks, mis haavab meie rahva õiglusetunnet ning teatavatel juhtumistel otse karjuvaks ülekohtuks võib saada, kui näiteks, ütleme 20-tiinulise väikekoha pidajalt kuskil Tallinna ligidal võõrandatakse täiesti ilma tasuta, ütleme, 5 tiinu maad, mis ta rentinud kas mõnele linnasaksale suvimajaks, või muuks otstarbeks. Sest on ju täiesti võimalik, et maatükil sarnased parandustööd tehakse, et nad kaugeltki katavad kroonu maade taksihinna. See paragrahv järeldab kahtlemata, et maasaajad omanikuga vabatahtlikult kokku ei lepi, vaid korralduskomisjon vahele peab tulema. Kui aga silmas pidada, et meil ühes suuremate rendikohtadega, mis ka seaduse järgi võõrandamisele tulevad, vahest üle kümnetuhande sarnaseid nõndanimeetatud popse on,

mis jaotatud üle 400 valda, siis peame asutama üle 400 korralduskomisjoni, kui igäühes peab olema ministeeriumi esitaja, seega üle 400 ametniku, ning seaduse järgi peavad need komisjonid 1½ aastaga terve selle võõrandamise protseduuri läbi viima. Ülevahtoodud aluseid arvesse võttes võib juba ette kujutada, kuidas see töö tehtakse ning missugust meelepaha ja kibedust sünnitatakse, sest kordan veel, eramanduse puutumatus küsimuste lahendamise on niivõrd delikaat ja õrn küsimus, mille lahendamisel peab olema liiga ettevaatlik. Siin aga on kohtumõistjateks alamad ametnikud, kellele kohtumõistmise aluseks on pandud eksproprieerimise, võõrandamise, põhimõtte. Kahjuks on komisjoni ettepanekus sama eksproprieerimise põhimõtte läbi viidud ka kahel teisel alal, nimelt §§ 22.—26. alusel „ostuhinna“ väljamaksmise ning § 29. alusel maa „rendihinna“ kohta. Nimelt näeb § 23 ette, et maa eest, samuti ka hooned, sunduslikult komisjoni poolt määratud hinna võib „uus omanik“ ära tasuda 36 aasta jooksul, makstes tasumata summa pealt aastas 3%. See on ka eksproprieerimine täiesti kindlal kujul, sest § 24. alusel ei lähe koha peal lasuvad võlad üle rendikohaostjale, ning kohaomanik ei saa ega ole kunagi saanud küll kuskilt 3% laenu. Et see protsent praegusel ajal on keskmiselt 12, siis peab kohaomanik üheksa protsenti omast taskust juurde maksma, rääkimata sellest, et „pops“ temale maksab maa ja koha eest kaugelt alla turuhinna.

Kuivõrd hoolimatu oldakse maaomaniku vastu, kes kaugeltki igakord ei ole rikas mees, näitavad veel §§ 29 ja 30, mille alusel maaomanik on kohustatud endisele rentnikule ühekorraga tasuma kõik kulud või ehitused, mis on tehtud rendimaa peale, juhtumisel, kui rentnik peaks lahkuma, või ei taha maaomanikuga koha edasipidamise suhtes kokku leppida. Kuivõrd viimane mõõdupuu ülekohutune, näitab asjaolu praktilisest elust, et kui näiteks, keegi on maaomaniku loaga kuskile kõrvalisse nurka ehitanud suure maja, mis aga ennast majanduslikult ära ei tasu, korraldab komisjon aga hindab maja ja tema ümbruses tehtud kultuuritööd liiga kõrgelt, nii et rentnik, või nõndanimetatud „pops“ seda kasutada ei taha ja sunduslikule kasutamislepingule alla ei kirjuta, ning sealt lahkub, peab maaomanik § 26. järgi temale viibimata vastava tasusumma välja maksma. Samuti sunnib seadus maaomanikku „popsile“, kes selle seaduse põhjal omlt kohalt lahkuma peab, ükskõik kas maaomaniku nõusolekul, või mitte, otsekohe vastava tasu välja maksma. See võib aga risti vastu käia nendele kavatsus-

tele või lepingutele, mis olid popsikoha asutamisel. Näiteks, kui maaomanik on teinud rentnikuga pikemaajalise kokkuleppe, mille põhjal sennise aja eest on olnud kergendatud tingimised eeldusega, et pärastpoole tasutakse, siis ei võeta seaduse alusel neid arvesse, sest hind määratakse ju kroonu hinna alusel, sellest rentnikule veel soodustusi andes. (§ 21.)

Ka kõigis selles osas on valitsuse poolt ettepanud seaduseelnõu palju pehmem, eriti võlgujääva raha protsendi määras, kuna endise ostuvõla mitteülevõtmise, kui ka „popsile“ väljamaksmise suhtes ka seegi õiglusetu. Hoolimatus maaomaniku vastu paistab silma veel eriti § 29. põhimõttest, mis selles seisab, et kunni kõigi „popsi“ või „rendimaade“ korraldamiseni selle seaduse alusel on rentnikul õigus maksta renti kokkuleppel, või kui seda ei saavutata, siis jällegi määrab rendi vastava riigimaade rendi normi järele korraldab komisjon. Täheandab, kui ka oli teine kokkulepe, määratakse seaduse maksamahakkamisel otsekohe rent vähemalt mitte üle riigi rendimäära. On aga teada, et see määr on üldiselt õige madal ning shablooniline, kaugeltki mitte arvestades kõigi isearaldustega, mis kõigi nende rendikohtade juures võivad ette tulla, mis selles seaduses ette on nähtud. Seega on siin jälle tegemist sundusliku võõrandamisega rendimaksu kujul. Pealegi paistab sellest paragrahvist välja, et see määrus hakkab maksma samuti vähemate popsikohtade, kui ka suuremate renditalude kohta, § 1 p. 1, mille võõrandamise algatus selle seaduse alusel, § 2, on antud küll maaomanikule, kogukonnamaades aga ka rentnikule, kuid on arusaadav, et sarnane sunniviisi rendimääramine sunnib maaomanikku ka rendikohti võileiva eest ära andma. See on põhimõtte, mis sunnivõõrandamise mõõdapääsematuks teeb ka isegi rendikohtadele, ning mida jällegi ei tundnud valitsuse eelnõu § 27, sest seal oli ette nähtud rendimäära aluseks võtta „ligema ümbruse keskmised rendid samaväärtusliku maa eest“. Komisjon aga on kindlasti kinni pidanud ka rendiraha suhtes võõrandamise põhimõttest omaniku kahjuks, sellejuures pöördes seda isegi sunniabinõuks võõrandamise kiirendamisele.

Et saada seaduse mõttest ja ulatusest veel täieliku pilgu, selleks vaatame, kes võivad nõuda maade võõrandamisele asumist selle seaduse piirides.

Nagu nägime määrab ära § 1, et seaduse alusel kuuluvad võõrandamisele: 1) renditalud, 2) rendi väikemaapidamised, 3) enne 1920. a. asutatud majapidamised, mille kasutamine mitte töölepingu alusel sünnib.

Maade korraldamist selle seaduse järele võivad § 2. alusel nõuda:

1. Maaomanik (era- või kogukonna).

2. Kogukonna või asutuste maade kasutaja.

Tähendab, kogukonna või asutuste maade kasutaja võib temale renditud või kasutamisel olevaid maid võõrandamisele nõuda kõigil juhtumistel, mis § 1. on ette nähtud, ilma et sellejuures tehtaks miskisuguseid erandeid või isegi ette nähtaks linna piiride laiendamise võimalusi, või muid asjaolusid, nii et tihti juhuslikud maakasutajad, p. 2, § 1, kes teatava kava järgi teatavaks ajaks maad said, seaduse maksimahakamisel võivad nõuda maa pärisomanikuks saamist. Nad võivad seda nõuda isegi juhtumisel, kui sarnane võõrandamine maade ühtlust rikub, või kui nendel mujal pärisomanduseks maa olemas. — Et selle järeldusel tihti võivad koguni soovimata nähtused ilmsiks tulla, on arusaadav, mida osalt ette nägi ka valitsuse ettepanek, sest seal olid ette nähtud vähemalt mõned kitsendused vastavalt § 3. p. a-le. Imelikul kombel aga on komisjoni ettepanekus § 3. alusel kitsendused maksvad ainult eramaadel asuvatele maakasutajatele, kuna kogukonna ja asutuste maade kohta mingisuguseid kitsendusi ei tehta. Et sellest praktilises elus suured raskused ja arusaamatused järgnevad, on käega katsutav tõde.

3. Eramaade maakasutaja võib nõuda võõrandamist: Kui peakoht on 20 hektaari ja üle, juhtumisel, kui tema kasutada olev põllu-, aia- ja õuemaad suurus ei ole üle 5 hektaari, seadus ei näe ette, kui suur võib metsa- või karjamaa sealjuures olla, sest on võimalik, et 5 hektaari põllu-, heina- ja aiamaa juures veel 15 hektaari karjamaad, metsa ja muud maad on, ning kui tal a) ja 1) selle maa peal on oma eluhoone, seadus ei näe ette, missugune ning millal ehitatud, ning mis otstarbeks, sest võib ju näiteks, olla, et mõne talumaa serval asuv poodnik juhuslikult 1925. a. sai maad rendile, mis aga selle paragrahvi alusel õigustab teda seda maad omale võõrandamiseks nõuda, või kui 2) ta või tema eelkäijad on vähemalt poole kasutada olevast põllumaast uudismaana üles harinud. Ka viimane mõiste on liiga shablooniline ning viib praktilises elus koguni ebaõigetele järeldustele. Selle alusel tuleb, näiteks, niimoodi välja, et kui keegi talumees ehitab ütleme oma abielus teenijate tarvis eraldi maja, andes neile võimaluse vähe maad kasutada, näiteks suurema osa aiamaad, ning väikese osa sööti, mida see ajutine majarentija põlluks üles haris, kas tasuvalt või mitte, on järeldus see, et seaduse järgi võib ta nõuda, et terve see koht ühes taluniku poolt ehitatud majaga

temale võõrandataks. See on ju täielik „popsi“ mõiste uperkuuti viskamine, sest talunik ei taha sugugi tihti seda juhuslikku rentnikku omale maa peale alaliseks pärisomanikuks saada, samuti kui viimasel pole miskit ühist popsimõistega.

Ma saan aru, et seaduseandjad on vististi tahtnud nende kahe punkti kaudu tabada neid iseäraldusi, mis popsimõiste peavad ära määrama. Kuid nagu need paargi järeldust näitavad, viib sarnane pealiskaudne talitamine koguni libedale teele, õnestades meie maakasutamise või eluasemete soetamise ja teenijate küsimuse lahendamise põhimõtteid. See on seda rohkem võimalik, et komisjoni poolt enam sugugi arvesse ei võeta, millal ja kui kaua renditud maatükk või hoone ühes maatükiga kasutamisel, küll aga näeb § 2. p. 4 ette, et õigus sarnase maa või koha peale on isegi rentnikul, kes 1925. a. kevadel oli sunnitud rendilepingu lõppemisel maakohalt lahkuma, olgugi et kohustused maaomaniku vastu oli täitnud. Nii võib juhtuda, et kui näiteks mõne talu maa peal olevale taluomanikule kuuluva rendikohakese peal kunni 1925. a. kevadeni oli ühe aasta peale rentnik, kes juhuslikult uudismaad juurde tegi, — kuid isegi selle eest renti ei maksnud, — siis tema seaduse järgi ka võib veel tagasi tulla ning selle kohakese võõrandamist nõuda, vaatamata, et näiteks kohaomanik selle koha oma pojale andis, kes vahepeal oli meheks saanud. Vaadake, niisuguste absurd järeldusteni viib meid see seadus, kus „popsi“ lipu all tahetakse shablooniliste määruste alusel vahekordi kindlaks määrata, mis selleks liiga keerulised.

§ 3-das on küll kõigi nende pahede kõrvaldamiseks, mis maakasutajat õigustavad § 1. ja § 2. maaomaniku suhtes, katsutud piiri panna võõrandamise nõudmisele maakasutaja poolt. Kuid see ei paranda kaugeltki üldseisukohta, mis üleval kirjeldatud. Selle paragrahvi mõte on, et ei lubata võõrandamist nõuda üle 1/3 hektaari põllu- ja aiamaad, kui peakoht on alla 20 hektaari, ning üle 5 hektaari, kui peakoht 20 hektaari või üle. Näiteks 19,9 hektaari juures on maksev 1/3 hektaari võõrandamine, samuti kui ka näiteks 1/2 hektaari peakoha juures. On aga peakoht 20 hektaari, siis võib kohe võõrandada 5 hektaari. Sama on maksev isegi kunni suuremate piirideni. Kui vaadata protsentuaalselt neid vahekordi, siis näeme, et siin vahekorrad kõiguvad 1% kunni 99%-ni. Näiteks 19,9-hektaarilise peakoha juures ning 1/2-hektaarilise popsikoha juures ei ole popsil õigust nõuda oma vahekorra lahendamist, küll aga 20-hektaarilise peakoha ja 5-hektaarilise popsikoha juures. Arusaadav, et see isevärki piiride

määramine ei või raskusi teha mitte ainult maaomanikule, vaid tihti palju rohkem tõsisele pöpsile, kes tõesti ise oma vaevast oma koha on üles ehitanud ning seda pikema aja jooksul kasutanud. Selle seaduse järele aga võib omanik teda komisjoni otsusel kohalt välja tõsta. Sama paragrahv näeb ette, et eramaade maakasutajatel — tähele panna — kogukonna-maadel mitte — ei ole õigust maakorraldamist nõuda, kui: 1) temal omal on või maaomanik või riik kindlustab temale mujal maa, mis oma põllumajandusliku väärtuse poolest vastab sellele maale, või kui 2) maakoha eraldamine peakoha maa-ala ühtlust sedavõrd rikub, et selle edaspidine kasutamine põllumajandust tuntavalt raskendab. Need määrused pehmen-davad küll seaduse mõju maapidamise ühtluse suhtes. Kuid nad on samuti kui terve see seadus liiga pealiskaudsed ning venivad, pealegi ripub nende otsustamine ära ametnikku-dest, ja et viimased alati oma kõrgusel ei seis, võib ette kujutada, missugused rahulolema-tused sellest järgneda võivad. Punkt 1. näeb küll ette, et maakasutajal ei ole õigust nõuda vahakordade korraldamist, kui tal mujale antakse maad või tal endal on, mis oma põllumajanduse väärtuse poolest sellele vastab. Aga peale maa on ju ka hooned ning võib niimoodi juhtuda, et näiteks maaomanik annab vabadikule tõesti oma maa teises otsas tüki, mis põllumajandusliku väärtuse poolest esimesele vastab, kuid kus hooned puuduvad. Vabadik peaks seega sinna üle kolima, oma vana koha komisjoni hindamisel omanikule jättes. Näeme, et seadus võib mõlemale poolele mõõgaks saada. Samuti võib tuua elust näiteid eriti ärikohtadest või käsitööliste kohtadest, kus neid võib maaomanik välja ajada — on ju temal algatamise õigus § 2. p. 1. alusel. Punkt 2. on aga koguni veniv ning arusaamatu, võides tuua põhjusi tuhandeteks protsentideks. Need on õieti ka kõik erandid, kus maakasutajal õigust ei ole nõuda rendikoha võõrandamist temale. Teisi elulisi põhjusi ei ole vähemaltki arvesse võetud. Ei saa aga eitada, et neid elus nii väga palju on, eriti arvesse võttes, et selle seaduse alusel tahe-takse nagu eelpool nägime, mitte „pöpsiküsimust“ lahendada, vaid üldse maatük-kide rentimisele ühe ropsuga lõpp teha, kõiki rentnikke, kes ühel või teisel põhjusel omale maatükikesi rentinud, üle-öö rõõmus-tades kingitusega maatüki pärisomanikuks saa-da, vaatamata, kas see rentnik või nõnda-nimetatud „pöps“ mitu korda rikkam kui kohaomanik, kes maad on välja rentinud.

Nimetan paralleelselt, et ka Soomes lahen-dati 1919.—1922. a. nõndanimetatud „lex

Kallio“ abil torparite ning maatainimeste maaga varustamise küsimus, kuid seal käidi maaomanikkudega kui ühevääriliste riigiko-danikkudega ümber, seades seaduse põhi-mõtteks seda, et seaduse kaudu oma põllu-majandust tõsta. Seal on esimene põhimõte see, et maatainimesi rahuldatakse riiklikku-dest maatagavaradest või niisugustest maadest, mis põllumajanduslikult kasutamata seisnud. Maaomanikkude maa võõrandamist sunniviisil tarvitatakse ainult äärmisel juhtumisel, selle-järele kui esimesed võimalused kõik kasutatud. Sellejuures võõrandatakse sunniviisil maid ain-ult taludes, mis üle 200 hektaari suured. Võõ-randamise ülemmäär võib tõusta vastavate protsentideni sajast hektaarist, nii 200 hektaari juures 4%, 300 hektaari juures 9% jne. 5.000 hektaari juures mitte üle 50%. Peale selle on õige palju juhtumisi, mis võõrandamist keelavad, nagu: maatükid talu põldude ligi-dal, mida võib ise kasutada, tükid, mida kasu-tatakse maapidaja huvides, tööstuste ligidal asuvad kohad, metsad oma tarviduseks, maa-tükid, mida võib teiseks otstarbeks kasuli-kumalt pruukida, kui maatükkisid jätkub ainult omaniku perekonnaliikmetele, lugedes kunni 40 hektaari järeltulijatele jne. Ka maa-saaja vastu on õige suured nõuded, nagu: ta peab põllutööd tundma, ei või ka ennem maakasutamisest ära öelnud või endise tüki ära müünud olla jne. Maa hind peab vastama keskmisele 5-aastasele turuhinnale. Omani-kule maksetakse hind kohe välja, kuna ostja saab riigilt laenuks vastava summa. Välja-maksmine riigi poolt võib ka sündida obligat-sioonides, mis 7% kannavad.

Nagu näeme, oldakse isegi Soomes, kus maatagavarad ja talukohad õige suured, koguni ettevaatlik talukohtade küljest tükkide äravõtmisega, alla 200-hektaarilisi talukohti üldse mitte puutudes, 200-hektaariliste juures aga ainult kunni 4% võttes, see on 8 hektaari. Meil aga tullakse ning võetakse juba ½ hektaari juures omanikult ära kunni 1/3 hektaari, see on 67%, 20 hektaari juures aga 5 hektaari ehk 25%, samapalju aga ka suurematel, näiteks 100-hektaarilistel kohtadel, kus eraldamine välja teeks ainult 5%. Missugustest sotsiaalse-dest vaatepunktidest sarnastest absoluut õigluse vastastest põhimõtetest kinni on peetud, näib küll arusaamatu olevat. Et sarnane õiglusmõis-te aga ka omame oleks vähegi mõtlevatele ring-kondadele, kes neid härrasid rahvaesitajaid on valinud, kes selle seaduse maksmapanemist sar-nasel kujul toetavad, on vaevalt mõeldav.

Ei tohi veel unustada, et meie selle seaduse ning temas kindlaks määratud põhimõtete maks-mapanemisel peaksime mõtlema ka mitte ükski

seisukorra peale praegusel momendil, vaid vähe kaugemale ettepoole. On ju loomulik, et meil maal maapidajad alaliselt rendivad välja või annavad kasutada maalapikesi ühel või teisel otstarbel, kas võimalust tahtes anda oma truudele teendritele oma eluasemekest luua, või soetada võimalust oma koha läheduses abielusolevaid tööinimesi leida, või mõnele ametmehele võimalust anda oma kohakest asutada. Selle seaduse maksmahakkamisega aga saavad need võimalused paraliseeritud, sest kellelgi pole ju huvi oma vaevagateenitud maalapikest teisele ära kinkima hakata. Peab veel tähendama, et see seadus jätab üldse lahtiseks küsimuse, kui kaua aja peale ta maksev on, ning mis sünnib tulevikus asutatavate rendi- või popsikohtadega. Ei või ju arvata, et nende vastu riik peaks teist mõõdupuud tarvitama. Kuid kas ei loo meie sellega suure takistuse sarnasele loomulikult maaga varustamise ja eluasemete loomise arendamisele. Seaduses aluseks pandud põhimõtete maksmahakkamisel lööksime meie jalad alt ära väike-, rendi- või popsikohtade asutamisel ning maatükkide väljarentimisel ja uudismaa ülesharimisel. See aga ei ole sotsiaalses ei ka meie põllumajanduse huvides, sest nii tihtigi tahavad inimesed, maatöölised, abielluda ning sarnaste väikeste rendikohakeste mõte ongi suuremal hulgal juhtumistel abielusolevatele maateenijatele inimlikke elamistingimusi luua. Ka raskendaks see maatöölise küsimuse lahendamist, mis meie põllumajanduse arenemisele oleks suureks kahjuks. Ning „popsiseadus“ ei tohiks ometi meie põllumajanduse arenemisele tõkkeid panna. Ta pole vist selleks ka mõeldud. Kuid komisjoni poolt väljatöötatud kujul on ta seda tingimata. Ma olen viimasel ajal saanud teateid Valgamaalt, kust ma pärit olen, ja kus on väga palju niisuguseid kohakesi, ja sealt teatatakse, et see seadus paneks sealsed maapidajad raskesse seisukorda. Järeldus oleks halb mitte maaomanikkudele, vaid nendele, kes soovivad maatükikest saada, ning eriti võtaks meilt võimaluse mahajäetud maatükikeste ülesharimiseks, mis põllumajanduslikult kahjulik oleks.

Ei tohiks ka unustada, et seaduse maksmahakkamisel sarnastel põhimõtetel, kui ette nähtud, tõuseks pahameel ja rahulolematu maaomanikkude keskel, ning saaksid väga paljudel juhtumistel rikutud vahekorrad maaomaniku ja popsi või rentniku vahel. Kuid on ju üldiselt teada, et popsil või rentnikul raske on elada täiesti iseseisvalt, ilma maaomaniku heatahtliku toetuseta. Kaob aga see heatahtlikkus ning vabal kokkuleppel saavutatud vahekord ära, võib just popsi olukord raskeks muutuda. Seaduseandjad on ju muidugi tahtnud abiks olla neile „rõhutud popsidele“, keda maaomanik

kurnavat, ning ei ole kahtlust, et paljudel juhtumistel see võimalik on. Kuid selle peale võib kindel olla, et kaugelt suuremal hulgal juhtumistel on vahekorrad väga head ning sõbralikud, mida see seadus aga põhjalikult rikuks.

Nagu ülevalpool nägime, puudutab seadus aga peale popside veel õige palju vähemaid maatükkide rentijaid ja ka suuremaid rentnikke, keda kaugeltki ei saa pidada alati rõhutud pooleks, vaid otse vastupidi. Ja et seadus talumehe või maaomaniku kulul ka neid soodustab, on täiesti loomuvastane ning ülekohtune.

Kõiki neid asjaolusid arvesse võttes võib kindlasti tõendada, et sarnase pealiskaudse ja shabloonilise seadusega ei saa lahendada neid väga keerulisi ning mitmekesiseid vahekordi, mis valitsevad maaomaniku ja väikerentniku ehk nõndanimetatud popsi vahel, nii et seaduse maksmahakkamisel kannatada võivad mõlemad. Kuid kõige rohkem kannatab meie rahva ja riigi tasakaal ning maarahva hingeelu, kes ei või ega suuda andeks anda ja omaks võtta põhimõtet, mille alusel tullakse tema vaevagateenitud maatüki küljest sunniviisil võileiva eest tükikesi ära lõikama.

Kriipsutan lõpuks veel kord alla, et komisjoni poolt esitatud seaduseelnõu ei saa kuidagi lugeda „popside seaduseks“, sest et ta ulatus võrratult laiem on harilikust popsimõistest. Valitsuse poolt esitatud seadusprojektis aga on vähemalt kindel tahtminegi piirduda popsidega, nagu seda seletuskiri ka ligemalt selgitab, ehk küll ka seal popsimõiste pole veel küllalt täpselt defineeritud, mis näitab ka olevat liiga enneaegne ja raske, enne kui pole lähemalt järele uuritud popsideküsimus, jaotatud popsid ja väikerentnikud vastavatesse liikidesse ning siis juba asutud küsimuse lahendamisele. Meie oleme kuulnud küll andmeid riigi statistika keskbüroost, mille alusel popsid ja rentnikke, kelle kohta see seadus maksev oleks, on rehkendatud küll üle 10.000, valitsuse seletuskirjas 9.560 popsi ja vabadikku + 668 linnarentnikku, kokku 10.228 — küll 6.000—7.000 jne. Kuid kõik need andmed on puudulikud, eriti selletõttu, et annavad ainult külmi numbraid, kuid ei selgita vähematki neid keerulisi vahekordi, mille alusel need kohad tegutsevad, mis aga eluliselt võimatu suure tähendusega. Ilma aluste teadmata aga ühe ropsuga seadust maksuma panna, eriti sarnasel laiendatud viisil nii suure kiirusega, kui komisjoni ettepanekust järgneb, oleks liiga ülepeakaela talitamine ning lõikaks palju rohkema arvu maaomanikkude ja ka popside luusse ja lihasse, kui seda tegi meie mõisamaade võõrandamine — puudutas ju viimane ainult ümarguselt 1.000 mõisnikku, kuna see seadus puudutaks kunni 10.000 maaomanikku.

Valitsuse ettepaneku põhimõte on, nagu seletuskirjast selgub, väikekohtade ja popsi-kohtade ning linna ja kogukondade renditalude ostmise võimaldamine, mille juures on katsutud igatepidi soodustada vaba kokkuleppe võimalust. Sellest põhimõttest, see on vabatahtliku kokkuleppe saavutamise katsest, peaks tingimata kinni pidama popsidekõrvaldamise lahendamisel, siis ainuüksi on ta õnneks meie maale ja rahvale.

Et aga komisjoni poolt väljatöötatud põhimõtted tegelikult tähendavad vastavate maatükkide ehk väikekohtade võõrandamist alaväärtusliku hinna ja tingimustega mitte ainult popside ehk vabadikkude kasuks, vaid õige paljudel teistel juhtumistel, siis ei võiks ülevaltoodu alusel küll kuidagi moodi meie rahva ja eriti põlluharijate kihtide huvides neid põhimõtteid vastuvõetavaks tunnustada.

Sellest peaks loomulikult järgnema, et võimatu on asuda selle seaduse II lugemisele, sest oleks ju täiesti raske ülesloetud elulisi puudusi Riigikogu üldkoosolekul kõrvaldama hakata. Sellega võiksime meie sellele tähtsale seadusele anda veel juhuslikuma iseloomu, mis seda enam võimalik et nagu mul mulje on jäänud, on väga palju riigivolinikke, kes selle seaduse tuuma pole tunginud, on isegi ka niisuguseid, kes teda isegi pealiskaudselt ei tunne. Loodan, et ülaltoodud tutvustamine härradele rahvasaadikutele võimaluse andis seaduse sisule vähe ligemale tungida ning selle järele ka oma endist otsust revideerimisele võtta. Sarnase kaugeleulatava ning kümneid tuhandeid kodanikke eluliselt puudutava, meie põllumajanduse ja maatöölise küsimusesse lõikava seaduse väljaandmisega ei saa ometi rutata ning niimoodi ülepeakaela talitada, nagu eelnõu järgi on kavatsatud. Palju õigem on küsimust enne veel põhjalikult järele uurida, mitte ainult sotsiaalselt, vaid ka majanduslikust vaatepunktist, ning ainult selle järele teostama hakata, kuid mitte ka ühe ropsuga ning otsekohe sunniabinõusid ja eksproprieerimise põhimõtet tarvita des, vaid tükk tükk, esialgu võimalikult ainult tõsiste ning kauaaegsete popsidega algust tehes ning võimalust andes vabakokkuleppe teel küsimust lahendada, ning ainult selle järele, kui küsimuse täielik ulatus käes, lähemale otsustamisele asuda. Ainult sarnane talitusviis oleks loomulik ning õnneks meie maapidajatele ja ka popsidele, andes meie riigist ja õiglustundest hea tunnistuse ka väljaspool, kus meie nii-kui-nii juba oleme võõrandamise poolest kaunis halvast kuulsuses. Ei oleks siis ka poliitiliselt soovitav seda kuulsust veelgi süvendada.

Meie kuulsime, et vastavate rühmade poolt — rahvaerakonna rühma poolt — on kavatsusel siin mitmesuguseid parandusi teha. Sellest

ettekandest, mis ma siin tegin, näib olevat loomulik, et ka näiteks asunikud selles küsimuses peaksid ettevaatlikud olema. Siin on väga palju küsimusi, mis minu äranägemise järgi lahendamata ja selgitamata ja nüüd ülepeakaela hakata niisugust tähtsat küsimust, mis puudutab paljuid kodanikke, ühe ropsuga maksma panema, see oleks meie maale väga suureks kahjuks.

Kõige selle alusel panen ette, seaduseelnõu anda selleks moodustatavasse erikomisjoni igakülgeks läbikaalumiseks mitte ainult maareformi, vaid ka eriti majanduslikust seisukohast, sellejuures komisjonile ülesandeks tehes täpselt selgusele jõuda seaduse ulatuse ning „popside“ ja „vabadikkude“ mõiste ja grupeerimise kohta.

Teen vastava ettepaneku, see oleks järgmine: „Kogukonna-, asutuste- ja erarendimaade korraldusseaduse arutamine katkestada ning anda igakülgeks läbikaalumiseks ja põhjalikumaks väljatöötamiseks selleks moodustatavasse erikomisjoni“.

Juhataja **A. Jürman**: Kuna Riigikogu on 2 tundi töötanud, kuulutan veerandtunnilise vaheaja.

Vaheaeg algab kell 12.10 min.

Pärast vaheaega jätkub koosolek kell 12.30 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **A. Jürman**.

Sekretäri kohal abisekretäär **L. Raudkepp**.

Juhataja **A. Jürman**: Riigikogu koosolek kestab edasi. Rkl Masik'u poolt on järgmine ettepanek tehtud: „Teen ettepaneku kogukonna- asutuste- ja erarendimaade korraldusseaduse arutamine katkestada ning anda igakülgeks läbikaalumiseks ja põhjalikumaks väljatöötamiseks selleks moodustatavasse erikomisjoni“. See ettepanek on tehtud korra kohta, ja sellepärast võivad selle ettepaneku kohta võtta sõna kaks poolt ja kaks vastu. Sõna-soovijaid ei ole. Sõna on aruandjal.

Aruandja **J. Vain**: Härra rkl. Masik kordas peajaslikult kõiki neid mõtteid, mida tema rühmakaaslased juba varem seaduse I lugemisel siin Riigikogus ette tõid. Siinjuures kriipsutati alla, et seaduseelnõu, kui ta seaduseks saab, maal väga palju pahameelt ja ärevust tekitab, mida nüüdki juba olla. Mul on ka juhus olnud maameeleoluga tutvuneda ja pean tähendama, et ärevus põhjeneb väga palju

eksiarvamistel ja on ka teatud kihutustöö tagajärjel tulnud, nimelt juttudest, et maaomanikude käest väga suured maatükid ära võetakse— kunni 15 hektaarini ja seda maast, mis praegu mitte vabadiku käes ei ole, vaid nende eneste käes tarvitusel olevatest maadest. See asjaolu mõne majapidamise juures toob suuri muudatusi ning loomulikult äratav ka pahameelt. Kuid seadus, kui niisugune, ei näe midagi sarnast ette, nagu juba esimesel lugemisel näidati, vaid kindlustab ainult seda maad, mis pöpside käes tarvitada. Sellepärast on ka üldse õnnetu võrdlema hakata praegust eelnõu Soome lex Kallio'ga. See räägib maade äravõtmisest omannikudelt, mis senni nende eneste kasutada olid, ja loomulikult tõusevad sel puhul küsimused üles, missuguse suurusega koha küljest võtta võib. Siin aga, kus kohad iseenesest saabunud on, olgu maa väljarentimine, olgu päranduseandmine nende saamiste aluseks, ei ole loomulik üles seada küsimust, kas koha küljest midagi ära võtta võib, või mitte, sest ülejäänud talumaosa on juba iseenesest väljakujunenud iseseisvaks majapidamiseks. Rkl. Masik võrdleb maakommisjoni eelnõu Vabariigi Valitsuse eelnõuga ja leiab, et eriti maakommisjoni eelnõu § 1 eraomandust enam ei kindlustavat, kuna Vabariigi Valitsuse eelnõus see siiski selgesti näha olevat, kuigi tekst ise kõnelejat küllalt ei rahulda. Pean tähendama, et maakommisjon § 1. juures sisuliselt mingsugust parandust ei teinud. Küll aga andis Vabariigi Valitsus paragrahvile teise selge redaktsiooni, mida ei saa nii ja teisiti seletada. Kui siin üks moment juurde on võetud, mis senist seadust täiendab, moment, mis Vabariigi Valitsuse eelnõus sees ei olnud, siis käsitab see parandusena saadud maade küsimust. Maakommisjonis ei vaielnud selle rühma esitajad, kuhu kuulub ka härra Masik, pärandusena maadsaanute õiguste laiendamise vastu, vaid leppisid sellega, et päranduseandja tahtmine maksma jätaks ja et maatükk, mis pärandusena kellegi kätte läinud, kindlustataks vaatamata selle peale, kas see maatükk oli antud rendiõigusega, mispärast kuulub see § 1. p. 2. alla, või kas see maatükk anti ilma, et tema peal kohustusi oli, mispärast kuulub see praeguse seaduse § 1. p. 3. alla. Kuna maakommisjonis selle vastu vaieldud ei ole, siis tuleb siin vastuvaidlus pisut uudisena ette, aga väga võimalik, et härra Masik kõikide maakommisjonis avaldatud seisukohtadega tuttav ei ole, sest tema ei olnud komisjoni liige. Kitsendused, mis seaduseelnõu ette näeb eraldamise nõudmise õiguse juures, ei käsita tõepoolest mitte kogukonna-, asutuste-maad el asuvaid maapidajaid. Maakommisjonis oli küll neid, kes pooldasid seisukohta,

et kitsendused peaksid maksma loomulikult kõikide kohta. Kuid enamus asus siiski seisukohale, nagu käesolevas seaduseelnõus öeldud. Kui põllumeestekogude rühm asub seisukohal, et kitsendused, mis maksma on pandud pöpside kohta, peaksid maksma ka linnakogukondade ja asutuste renditalude kohta, siis loomulikult teeksid nad sellekohased ettepanekud. Mõned mõtted, mida kõneleja ette tõi, põhjendavad eksiarvamistel, näiteks, et käesolev seadus võimaldab isegi siis talu küljest tüki ära võtta, kui see talu poole tiinu suurune on. Teatavasti ei ole meil sarnaseid pooletiinulisi talusid olemas ja selle tõttu neist siin ka rääkida ei saa. Mis puutub selle seaduseelnõu andmisesse erikommisjoni, siis võin tähendada, et põhjused, mispärast seda tahtakse teha, ei ole sarnased, mis maakommisjonis juba läbi arutatud ei ole; need oleksid juba mingsugused teised. Maakommisjon on ju samuti Riigikogu poolt proportsionaalsuse põhimõtte järele valitud komisjon, ja võib arvata, et erikommisjon vaevalt neis küsimustes teistele seisukohtadele asuda võiks. Kui aga kõnelejal tõesti peaks olema teha parandusi selle seaduse juures, siis võiks neid ju Riigikogus II lugemisel teha. Ma kordan veel oma ettepanekut, seaduse pealkiri vastu võtta, seadust erikommisjoni mitte andes.

Juhataja A. Jürman: Panen rkl. Masik'u ettepaneku hääletamisele, mis selles seisab, nagu ma juba ette kandsin, et praegu seaduse II lugemine katkestada ning selle seaduseelnõu läbivaatamiseks moodustada erikommisjon. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 24 häält, vastu 37 häält, — seega tagasi lükatud.

K. Tonkman (põl): Väga austatud Riigikogu liikmed! Põllumeeste rühma liige härra Laarman tegi hommikul koosoleku algul ettepaneku, see seaduseelnõu täna päevakorast välja jätta. Seda ettepanekut põhjendas ta sellega, et käesolev seadus on kaugele ulatav, lõikab väga teraval kujul meie maa-majandusesse. Käesolevas seaduses maakommisjonis on väga palju parandusi tehtud, mis lahku lähevad Vabariigi Valitsuse poolt sisseantud seaduseelnõust. Ei ole küllalt selge, kuidas parandused, mis tahetakse Riigikogus ette panna, veel selle seaduse kohta saavad oma kuju võtma. Kommisjoni andmise ettepanek lükati tagasi. Edasi tegi meie rühma liige härra Masik ettepaneku, seaduse jaoks erikommisjon moodustada, kuhu seadus anda, kuid see ettepanek lükati jällegi tagasi. (M. Juhkam, tõer: See on ju selge!) Küsimus võib ju küll Teile selge olla, härra Juhkam,

aga mulle ei ole ta selge. (Vahelhüüe L. Johanson'i, stp poolt.) Härra Johanson, ärge ärritage ennast nii väga, Teil on rohu-teadlane seljataga, paluge, et ta annab Teile midagi rahustavat. (Ägedad vahelhüüded pahemalt poolt.)

Juhataja **A. Jürman**: Palun rahu! Teil on õigus vastavate ettepanekutega esineda vanematekogus. (L. Johanson, stp: No on esinetud ja esinetakse veel!) Rkl. Johanson, ma kutsun Teid korrale.

K. Tonkman (põl): Mina ei saa aru, millest see Johanson nii ärritatud on. Minu arusaamise järele... (O. Gustavson, stp: Vaheaeg määrata! A. Tupits, põl: Minge tagasi einelauda shahi laua juurde.)

Juhataja **A. Jürman**: Palun rahu! Sõna on rkl. Tonkman'il, palun oma sõna-õigust tarvitada.

K. Tonkman (põl): Käesolev seadus on täiesti nii laiaulatuslik, et teda nii kitsarinnaliselt võtta ei või, nagu praegu seda ühelt poolt, ja väga suure hulga Riigikogu liikmete poolt tahetakse läbi suruda. Minu teadmise järele, kui ajakirjandust lugeda, siis näeme, et teistes Lääne-Euroopa riikides, kus niisugused kaugeleulatavad seadused päevakorras on, nagu seda praegusel korral meil see popsi-seadus, siis võtavad selle kohta Vabariigi Valitsuse liikmed sõna, eriti põllutööminister. Käesoleva seaduse korral ei ole Vabariigi Valitsus oma seisukohta mitte väljendanud, ning maakommisjon on selle seaduse hoopis ümber loonud ja sellele hoopis teistsuguse kaju andnud. Riigikogu liikmed, kes maakommisjonis ei olnud, kellele need motiivid teada ei ole, missugustel põhjustel on Vabariigi Valitsuse üks liige, nimelt põllutööminister nende ettepanekutega, mis maakommisjonis tehtud, ühinenud, ei saa sellega rahul olla, et seda seadust niisugusel kujul soovitakse vastu võtta, ilma et põllutööminister oleks selle kohta sõna võtnud. Vaadake, see on täiesti arusaamatu. Riigikogu liikmetele on täiesti tarvis teada, missugune on põllutööministee-riumi ja Vabariigi Valitsuse seisukoht käesoleva parandatud seaduse kohta. Seda meie aga kuulnud ei ole. Selle seaduseelnõu kohta on mõtteid avaldatud ja nüüd tahetakse suure rutuga edasi minna. (Vahelhüüded: Vaheaeg! M. Juhkam, tõer: Kodukord peab enne selgitatud saama. Vaheaeg! Pare-malt poolt: Ärge ärritage! A. Tupits, põl: Minge shahi mängima! Paremal

poolt: Laske edasi! —) Käesolev seadus on niivõrd tähtis... (Hüüded: Vaheaeg!) Ega teie vahelhüüetega kuigi kaugele ei saa. Mina kõnelen ikkagi. Teie, härra Juhkam, mind küll kõnelemast takistada ei saa. Mina ütlen ikkagi oma mõtted välja ja tarvitan sedasama Riigikogu liikme õigust, nagu härra Juhkam'gi. (Hüüe paremalt poolt: Kat-suge, kas hüüab?) Mul on aega oodata!

Juhataja **A. Jürman**: Nagu näha, on siin arusaamatusega tegemist, kuna mõned Riigikogu liikmed rahutuks on läinud. Asi on järgmine, millest ma otsekohe teatan. Kui rkl. Masik sõna võttis, kõneles ta sisuliselt seaduseelnõu kohta, kuid pärast esitas ettepaneku, seaduseelnõu II lugemine katkestada ja viimane anda selleks moodustatud erikom-misjoni. Sellega tegi ta korra kohta ettepaneku. Kõnelejate nimekirjas aga seisib peale selle veel rkl. Tonkman. Kodukorra põhjal panin ma härra Masik'u ettepaneku hääletamisele ja küsisin, kas selle tehtud ettepaneku kohta sõnasoovijaid on või ei ole. Sõnasoovijaid ei olnud ja siis tarvitas korra kohta tehtud ettepaneku juures lõpusõna komisjoni aruandja. Tema tarvitas seda lõpu-sõna mitte lõpusõnana pealkirja kohta, vaid korra kohta käiva ettepaneku kohta. Selle-pärast kestavad läbirääkimised pealkirja kohta praegu veel edasi. Sõna on rkl. Tonkman'il oma kõne jätkamiseks.

K. Tonkman (põl): Käesolev seadus on väga tähtis ja laiaulatuslik meie maamajanduse kohta. Ta on tähtis maapidajatele, kelle koh-tadel ja maadel popsid asuvad. Kui Riigikogu tahab aga seadust ühekülgsest arutada, ja kui Riigikogu enamus selle õigeks tunnistab, siis on muidugi iseenesest arusaadav, et Riigi-kogu kodukorra põhjal ei saa vähemus kuidagi ennast kaitsta, kui öeldakse, meie tahame ja see peab nii olema, teiselt poolt neid õiglasi ettepanekuid ja nõudeid tähele panemata jättes. Siis ei saa põllumehed midagi muud te-ha, kui peavad vaatama, kuidas teie talud ära lõhute. Teist teed siin olla ei saa; nad peavad külma rahuga pealt vaatama ka samal juhusel, nagu siin praegu tahetakse sõnavõtmist ära keelata. (M. Juhkam, tõer: Ärge sellest parem rääkige. Olge sellest vait. M. Laarman, põl: Maakommisjonis võetakse ka sõnaõigus ära.) Sellest on näha, kuidas praegu ümber käiakse ja nagu ka härra Laarman'i poolt tähelepanu selle peale juhitakse, et ka maakommisjonis sõna ära on võetud. Tähendab, ühelt poolt ei lubata kuidagi viisi asjalikke seletusi ja kaalumisi kõnealla võtta ja ei taheta neid ära kuulata,

vaid öeldakse, meie teeme ja käsime. Niiviisi ometi ei või niisuguse põhipaneva ja loova seadusega, nagu seda popsiseadus tahab olla, ümber käia. Seisukohad peavad täiesti selged olema, õieti arvustatud ja põhjalikult läbi kaalutud, alles siis võib täie teadmisega seadust teostama hakata. Aga praegu seda ei ole. Nagu ma Riigikogu liikmete tähelepanu selle peale juhtisin, ei ole põllutööminister ja Vabariigi Valitsus selles küsimuses veel seisukohta võtnud, kuidas nende arvates oleks võimalik seda uut maareformi läbi viia. Ma nimetan seda õigusega uueks maareformiks. Ei ole eelkõnelejad ega aruandja selgeks teinud, kui palju see meie riigile maksma läheb, kuipalju läheb meil ametnike tarvis, et popsiseadust läbi viia.

Kui palju selle popsiseaduse elluviimisel talusid tükeldata tuleb, kui palju selleks jõudu ära kulub, seda ei ole keegi selgeks teinud. Oleks väga huvitav härra põllutööministrilt kuulda, kuidas kavatseb tema oma programmi teostada ja missugused raskused selle juures tekivad, või on see hoopis kerge. Kõigist sellest ei ole Riigikogu liikmed midagi kuulnud. Nii on selgesti näha, et sellel seadusel suured puudused ja augud sees on, mida veel keegi pole püüdnud kinni lappida. Valitakse lihtsam tee, tullakse ja seletakse, et kõik on väga hea, muud kui võtame seaduse vastu. Põllumeeste poolt on väga kujukalt ette toodud neid halbu külgi ja selgitatud, et neid Riigikogus kõrvaldada on raske, kuna komisjon sellega kergemini hakkama saab. (M. Juhkam, tõer: Küll meie seda näeme veel.) Jah näeme, härra Juhkam. Oleks ka väga kena näha, kuidas Teie, härra Juhkam, talusid jagate, kuid sellest räägime veel. (M. Juhkam, tõer: Kas Teil veidi piinlik ei hakka.) Just Teil, härra Juhkam, hakkab piinlik. (M. Juhkam, tõer: Lugege see seadus läbi.) On loetud. Teie vaadake, et Teil piinlik ei hakkaks, aga mitte minul, ja ärge minu pärast kartke. Teil, härra Juhkam, peaks piinlik olema neid talusid, mis Teie isa-isad suure vaevaga omandanud, jagama hakata, sest see talu, maa on Teid kasvatanud, ülalpidamise andnud, aga mitte linn. Neid talusid jagama tulla, siin on minu arvates liiga kaugele mindud. (J. Voiman, stp: Härra Tonkman, need ei ole talud, vaid ainult popsikohad.) Kuulge, Teie rohuteadlane, minge apteeki ja ostke palderjani. (L. Johanson, stp: Tarvis kaks tropsi tuua, siis jätkub Tonkman'ile ka. — A. Tupits, põl: Siis Johanson tahab omale ka.)

Juhataja **A. Jürman**: Palun Riigikogu liikmeid vastamisi mitte vaielda.

K. Tonkman (põl): (Vahelhüüe keskest. — Pahemalt poolt: Vaikus! Tonkman'i veski ei jookse enam.) Kui teil seisukohad selged oleksid, siis ei võtaks teie kõike naeruks. Teie võtsite naeruks põllumeeste vastuväite linna majade ehitamise asjas, mille järeldusel teil praegu töötatöölise karjad toita. Teie olete võtnud palju asju naeruks, kuid kui teiselt poolt sellele tähelepanu juhiti, et need ettevõtted ei ole soodsad põlluega rahvamajandusele, siis võeti need hoiatud ainult naeruga vastu.

Igal Riigikogu liikmel peaks teada olema meie rahva enesetunne. Meie rahva enesetunne kriipsutab väga selgesti alla, kuidas igaüks enesest ja oma varandusest lugu peab. Kuid mitte ainult enese seisukohalt ei või enesetunnet hinnata, vaid see läheb veel kaugemale. Sellega, mis täna teisele sünnib, et see ka homme enesele sündida võib, meie juures ei arvestata, vaid arvatakse, et asi on lihtne ning öeldakse: meie käsime, meie teeme. Ei anta isegi aega popsidele ja talupidajatele vahetõrki vaikselt lahendada. Kevadel võeti Riigikogu poolt seadus vastu, mille järele lubati talumaid popsidele müüa, senni oli see keelatud. (M. Juhkam, tõer: Teie olite selle seadusega nõus.) Lubage, härra Juhkam, ja andke mulle aega edasi rääkida. Meil ei maksaks seadusi huupi välja anda, ilma et meie tagajärgede peale mõtleksime. Selle seaduse mõju, mis kevadel vastu võeti, ei ole veel ennast avaldanud, nimelt et selleks pole aega olnud, selle korraldamise peale vähe aega üle jäänud. Peale selle on selle juures veel üks teine tähtis põhjus, nimelt, et käesolev seadus, see on see seadus, millele härra Johanson näpuga näitas, oli tulemata. Sellepärast pole kevadel vastuvõetud seadus suutnud veel mõju avaldada, kuid kui talle selleks aega ja võimalust antakse, siis võib kindlasti heade tagajärgede peale loota. Kui praegu popsiseadus vastu võetakse, siis kaotab eelmine seadus, mis lepitusseadus on, oma mõju ja igaüks hakkab tahtma neid õigusi, mis käesolev seadus lubab.

Käesolev seadus, eelmise seadusega võrreldes, läheb väga palju lahku oma mõiste poolest. Meil ei oleks sellega midagi lõhki kärisenud, kui popsiseadusele oleks aega antud ja oleks vaadatud, missuguseid tagajärgi annab eelmine seadus. Aga seda ei ole tehtud, vaid minnakse edasi tuhatnelja, kiires tempos, nagu kaoks midagi eest ära ja tahetakse kätte saada neid ideaale, mis sotsialistlikud erakonnad ja nende poolehoidjad oma valimistel ette on kujutanud. (Vahelhüüe tööerakonnast.) Härra Baars, Teie olete ka seal hulgas, olete veksleid välja andnud ja nüüd

tahate teiste kulul neid vekslid välja osta. (L. Johanson, stp: Kes on selle vastu?) Meie oleme selle vastu, sest et see meie naha peale tuleb, talupidajate naha peale tuleb. Mina olen ka üks nendest, kelle naha peal tahate teie oma vekslid välja lunastada. (L. Johanson, stp: Kelle nahka pargitakse Harju pangas?) Vaadake parem, kuidas Kaisma vallakirjutaja lapsed hoolekande abi ootavad. Proua Ostra-Oinas istub siin, aga võib olla Kaisma vallakirjutaja lapsed nutavad praegu hoolekande osakonna ukse taga, ja neid ei nähta, et abi anda. (J. Tiks, stp: Kas Teie leiate, et Harju panga asjad on korras?) Meil pole praegu Harju panga küsimus päevakorras.

Meil tehakse seadusi nagu teiste kiuste ülepeakaela. (L. Johanson, stp: Kes teiste nahka tahavad maha tõmmata, need istuvad seal!) Teie tahate just nahka maha tõmmata selle seadusega. (L. Johanson, stp: Kui saan, tõmpan ka!) See on väga õigelt öeldud. Aga võib olla, Teie nahk saab selle seaduse täitmisega maha tõmmatud. Väga võimalik, et see nii on. (L. Johanson, stp: Uskuge, mina lähen ühes nahaga hauda.) On palju seadusi, mis on täiesti analoogilised selle seadusega ja mis on Riigikogus samuti kiuste läbi viidud ja mis oma halbu tagajärgi on avaldanud ja edaspidi veel rohkem avaldama saavad. Käesolev seadus tahab olla majanduslik seadus. (M. Juhkam, tõe: Mis ta siis olema peab?) Ta tahab olla majanduslik seadus, aga ta ei ole seda. Ta on niisugune seadus, millega põllumeeste vekslid härra Baars'i pangas protesti lähevad, ja kes ei suuda neid välja osta, kui Teie talud ära jagate. Härra Baars ei võta arvesse kõike seda. See on niisugune seadus, mis talumehe seljast viimase kuue ära võtab ja mis pankiiride kätte läheb, muuhulgas ka härra Baars'i kätte. See on vesi teie veski ratta peal.

Meil on puht majandusesse puutuvaid seadusi II Riigikogu ajal vähe välja antud. Eelmise Riigikogu ajal ja Asutava Kogu ajal oli seadusi, mis rahvamajandusesse puutusid, rohkem. Kõige tähtsam seadus, mis rahvamajandusele hoopis teise sihi andis, oli maareform. Käesolev seadus ja maareform on peaaegu ühised, ainult väikese vahega. Kui vaatleme maareformi ja käesolevat seadust, siis on maareformis need suured vead tehtud, mida tol korral ette ei nähtud. Käesolevat seadust tahetakse maksta panna, et kõik need vead ja halvad tagajärjed kõrvaldada. Maareform viidi ülepeakaela läbi, nii kiirelt kui vähegi võimalik, ja iga Vabariigi Valitsuse moodustamise ajal tehti ülesandeks ja seati küsimine üles, kuidas saaks kiiremlt maa-

reformi teostada, kui kiirelt saaks mõisad ära jagada. Kuid jäeti kõrvale, kuivõrd suure majandusliku kriisi ja tööpuuduse see esile toob. Põllumeeste rühma liikmete poolt on igakord niisuguste kiirete seaduste teostamisel ette öeldud, missuguseid halbu tagajärgi see toob. Seda sama öeldi ka maareformi teostamisel, et see kutsub palju raskusi esile ja et ei või teda nii kiirelt teostama hakata. Ja üks sarnastest seadustest on praegu ka popsiseadus, mis väga ühenduses on maareformiga, — see on selle maareformi kiire teostamise järelendus. Sel korral ei rehkendatud mitte meie rahva kandejõuga ja rahva jõukusega ja kui palju miljardid maareformi läbiviimine maksab. (Vahelhüüe B. Eilman'i, stp poolt.) Teie võiksite minna sadamatehastesse, teie ei tea nii-kui-nii mitte midagi maast. Maareformi teostamine on miljardid nõudnud ja nõuab veel edasi, enne kui meie isenes mõttes sinna jõuame, kus teda teostama hakati.

Kui käesolevat seadust, see on popsiseadust teostama hakatakse, siis ei ole ka keegi küsimust üles võtnud, kui palju see meil maksuma läheb. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Jah, niikaua, kui ma selle peale vastuse olen saanud. (Vahelhüüe.) Mina ütlen, et peale minu ei ole seda küsimust keegi ülesse võtnud. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Tõstke siis veel kord. (J. Tõnisson, rhv: Aga hirmuskõnekään.) Härra Tõnisson võiks tulla ja minu keelevigu parandada, siis pole mul tarvis enam omal kõnet parandada. Iga seadus, mis majandusalal välja antakse, peab loovale tööle virgutama. (B. Eilman, stp: Kui palju Teie olete loovat tööd teinud?) Ikka rohkem kui Teie. (L. Johanson, stp: Teie olete 2 korda vanem, peategi rohkem teinud olema.) Minu arusaamise järgi ei või ühtki seadust välja anda, mis loovale tööle ei peaks virgutama, aga praegune seadus on siin niisugune, et seda maiku tal küll juures ei ole. (M. Martna, stp: Teie olete ka tööd teinud, mis loov ei ole.) Aga mina tuletaksin härra Martna'le meelde tema enese kõnet, mis ta töötatööliste küsimuse juures ülesse tõstis. Härra Martna tahtis Riigikogu liikmetele selgeks teha, et 60.000 väikest talupidamist on need, kes tööpuudust tekitavad, see tähendab, et nad on ühed tööpuuduse tekitajad, ja et meil on nii väikesi majapidamise üksusi, kus selle pidaja tarvilikku tööd ei leia. Mina saan nii aru, et need on täiesti hädaohtlikud maale, ja need sünnitavad tööpuudust. (M. Martna, stp: Mina olen öelnud, et väikesed kohad ei võimalda perekondadele tulukat tööd.) Nüüd aga ühelt poolt sotsid nõuavad niisuguse ägedusega, et meil peab popsiseadus teostatama. (M. Mart-

na, stp: Iga töö, mis on töö, on loov.) Vaadake, Teie ütlesite, et see ei ole loov töö — tekitab tööpuudust. (M. Martna, stp: Mis ühendus on sellel loova ja mitte-loova tööga. Hoidke mõisted lahus!) Mina hoian lahus, aga, härra Martna, Teie mõisted paistavad praegu segi olema, et tuleb meil popsiseadus välja anda, siis ütlete jälle, et need väiksed kohad tööpuudust tekitavad, et need ei tasu ära, olge siis järjekindel. (M. Martna, stp: See on Teie puuduliku arusaamise tagajärg.) Mina ei saa sellest aru, ja keegi ei või sest aru saada. Teie seisukoht teises kohas on, et popsi kohad on täiesti hädaohtlikud, ei võimalda perekondadele küllaldast ülespidamist, tekitavad tööpuudust, mina ei saa tõesti aru, kus nüüd jälle popsi kohta asutada tahetakse. Ei noh, mina palun, et härra Martna mõistust lahus hoiab. (M. Martna, stp: Mõistet, mitte mõistust!) Mina ei saa tõesti aru, mis härra Martna tahab. Ühelt poolt kõneleb ta kõnetoolilt, et meil on väikekohapidamine kahjulik. Nende kohtade pidamine ei võimalda kohapidajatele tööd, väikekohad sünnitavad tööpuudust jne. Aga teiselt poolt tulevad teie rühmaseltsilised ja ütlevad, et käesolevat seadust on tarvis kiires korras läbi viia tööpuuduse kõrvaldamiseks. Nii et siin on mõisted ja mõtted täiesti segi. Kuidas on see kooskõlas, kui kaks mõtteavaldust üksteisele risti vastu käivad. (L. Johanson, stp: Ette ei ole midagi pandud.) Teie poolt peetud kõned olid kõik ettepanekud töötatöölise küsimuse lahendamiseks. (J. Kana, tões: Saatke seaduseelnõu pealkiri komisjoni tagasi, siis on asi korras.) Teie hääletate vastava ettepaneku vastu, ei saa saata. (L. Johanson, stp: Oleks laupäevane päev, naeraks rohkem!) Teie võite ju naerda, Teid aitavad Teie poolvennad. Praegu on paras juhus neid kaasa tõmmata. (L. Johanson, stp: Eks ta ole! M. Martna, stp: Lõpetage ometi see jutustamine ära!) Mina kõnelen siis edasi, kui teie omad jutud lõpetanud olete. (L. Johanson, stp: Mina naeran härra Tonkman'i taktilöömise järele!) Ja mina naeran veel rohkem sotsialistide taktika üle, kuidas teie väikekohapidamisest ja töötegemisest aru saate, kuidas teil ettepanekud üksteisele risti vastu käivad. (L. Johanson, stp: Kas Teie ei kõneleks pikemalt selle kohta?) Teie ei kõnele ma kunagi, härra Johanson. Iga seadus peab kaasa aitama meie majandusliku elu jõukusele, aga käesolev seaduseelnõu seda küll ei aita. Seaduseelnõu algusest lõpuni vaadates selgub, et see on ainult selleks välja antud, et loova töö õigust sennistelt kohapidajalt ära võtta ja seda kolmandatele isikutele

edasi anda. Kas peab käesolev seadus tõesti vabariigi kodanikkude hulgas õigusetunnet.... (L. Johanson, stp: Süvendama!)... jah, süvendama. (Naer.) Meil on ammust ajast maksev põhimõte, et kui keegi on eraomanduseks midagi ostnud, siis peab see temale ka jääma. Nende põhimõtete alusel on mõned oma maakasutamise õiguse teistele teatavaks ajaks teatavatel tingimustel ja mõnesugustel kokkulepetel edasi retinud. Nüüd tullakse ja lükatakse käesoleva seadusega kõik õigusemõisted segi. Kas see on õigusemõiste süvendamine, kui segi lüüakse õigusemõisted, mis Eesti rahval omandatud juba ammust ajast. (J. Kana, tões: Kas on kindel, et põllumees võttis popsi selleks, et pärast minema peksta.) Mis Teie siis kindel on? Kas on kindel, et Teie rendite selle tooli, kus istute, ja võite seda kasutada ka pärast rendiaja lõppu. (J. Tõnisson, rhv: Seda ei tohi!) Teie on antud teatud aeg tooli kasutamiseks. Teie õigused kestavad selle tooli peale kunni käesoleva Riigikogu volituste lõpuni ja mitte rohkem. Pärast seda tuleb teine neid õigusi kasutama. Kui keegi on omale maa retinud, maja ehitanud või üürinud, siis on kodanliku ilmavaatega inimesel sarnane mõiste õigusest, et tema võib neid kasutada anda teisele teatava ajani. Kui kasutaja tahab maad või maja edasi pidada, siis peab ta uue lepingu tegema. Praegu maksva korra järgi on ühel kui ka teisel poolel õigus üles öelda, aga kui käesolev seaduseelnõu maksma hakkaks, ei ole seda õigust enam. (J. Kana, tões: Õigust ei võta keegi ära. Mina oma peremehega lepin praegu väga hästi kokku!) Kui Teie kokku lepите, miks Teie tulete siis kätt tõstma käesoleva seaduseelnõu poolt. (J. Kana, tões: Ma oma peremeest usun, see ei aja mind välja, aga Teid ma ei usu.) Teie, härra Kana, ostke koht, võtke popsid ja jaotage maa nendele ära. Minge välja seisukohast, et teistele midagi anda, aga mitte ainult tahta.

Käesolev seaduseelnõu võiks õigustatud olla ühel põhjusel, nimelt kui meil valitseks äärmiselt suur maapuudus, kui maast oleks niivõrd suur puudus, et seda kuskilt võtta ei ole, rahvast nii tihedalt elab, et maad ei leidu, kuhu maja ehitada. Praegusel korral aga niisugust maapuudust ei ole, vaid meil on maad väga palju, mida kasutamiseks ja harimiseks võiks võtta. Siis ei ole ka mingisugust põhjust, et talumaid tükeldama hakata. (L. Johanson, stp: Kas Teie nüüd mitte leppapõõsastest rääkima ei hakkaks, nüüd on ehk leppapõõsad juba suureks kasvanud?) Need sõnad ütlevad mulle väga vähe ja ei trehva sinna, kuhu nendega trehvata tahetakse.

Maapuudusest ei saa praegu üldse juttu olla. Kui põllumeeste rühma poolt on ettepanek tehtud, et popsideküsimumst saab ja võib lahendada teistsugusel viisil, siis ei ole seda arvesse võetud, ega tahetagi arvesse võtta, vaid kõigi selle peale vaatamata tahetakse popsideadus läbi viia. (T. Kalbus, tõer: Teine lugemine on alles ees, tehke ettepanekuid, siis räägime.) Meie põllumehed saame väga hästi aru, missugustel põhjustel ja motiividel tahetakse praegu popsideadus läbi viia. Mina ütlen, et just selle seadusega veeretate teie ise omale tee peale ristikivid ette ja ei pääse nende vahelt läbi. (L. Johanson, stp: Kus parlamendis seda ei tehta? Aga mis Teie nende kivide all mõtlete?) Neid kiva, mis teie selle seaduse vastuvõtmisega meie rii- gile ja rahvamajandusele ette veeretate, ei jõua teie eest ära veeretada. (Vahelhüüe T. Kalbus'e, tõer poolt.) Härra Kalbus, Teil kui Riigikogu juhatuse liikmel, peaks küll niipalju taktitunnet olema, et mulle mitte vahele rääkida. (L. Johanson, stp: Aga mis Teie ristikivide all mõtlete?) Seda ma ei luba küsida, mis mina mõtlen, sest selle koha peal, kus Teie istute, on suur auk ja sinna mahuvad kõik need kivid sisse.

Senni ei ole veel selgeks tehtud popsi mõiste. Popsi mõistet võib väga kitsaks mõisteks pidada ja ta võib väga laiades piirides olla. Mina elan Põhja-Eestis, nimelt Läänemaal, ja seal sõna „pops“ kui niisugust ei tunta. Seal on saunamees, väikemaapidaja, majamees, aga kõige rohkem saunamees: Saunamees on see, kes omale õige väikese majahütikese on üles ehitanud. Kes on omale aga natukene suurema maja üles ehitanud teise krundi peale, seda nimetatakse majameheks, nii et maja väärtus või välimus määrab omaniku nime ära. Käesolev seadus puudutab aga kõiki majakesi, saunakesi jne., kuid on täiesti arusaamatu, mida mõeldakse popsimõiste all. Kas mõeldakse seda popsiks, kes omale on ammust ajast teatud tingimistel ehitanud väikese saunakese pere- mehe krundile ja kel on veerand või pool vaka- maad kartulimaad. Või on see taluperemees teie arvates pops, kes on oma koha ära müü- nud ja läinud laia ilma õnne katsuma, samuti kui teiegi, (näitab tööerakonna poole) olete oma taludest välja tulnud Riigikogusse talusid jagama, — ja kes võttis omale siiski väikese õiguse ja ehitas saunakese talukrundi nurga peale, jättes naise ja lapsed sinna elama. Kas õnn temale vastu tuli või mitte, see on kõrva- line küsimus. aga nüüd leiavad järeltulijad, et see talu, mis omal ajal enese kasu pärast ära müüdi, nende järele meeldib, ja nad taha- vad seda omandada. Kas see on teie mõiste järgi pops? Või on see teie mõiste järgi pops,

kes on talumaa peale ehitanud poe ja kes omale ka natukene maad võtnud ning harib seda isik- likult ning kes sagedasti on palju rikkam, kui taluomanik? (J. Kana, tõer: Ega siis selleks pea vaene olema, et õigusi saada! J. Sepp, põl: Mis õigustest Teie räägite, härra Kana?) Kas peab rikas vaese käest saama? Mõni pops on, võib olla, palju rikkam, kui mõni taluomanik, sest paljud taluomanikud on võlgades. Teie ta- hate aga nüüd nendel talud võõrandada ja annate neile ainult 3% ostuvõlast. Härra Baars naerab selle üle, aga ma ütlen, Teie oma panga- laenust nõuate 20%, ja kust tuleb siis 17%? Vaadake, selles seisab just see konks, et rikas mees võib vaese omast võtta. Siin räägitakse ainult vaestest, et popsid olevat lõpmata vae- sed, et nendel ei olla midagi. Mina toon ette, et on ka rikkaid popse, ja samuti ei ole kõik taluperemehed rikkad, vaid on ka vaeseid. Ei ole kõik need hallparunite pojad, nagu teie armastate ette tuua, meie hulgas polegi rikkaid taluperemehi, kõik võitlevad võlgadega, ja nüüd tulete võtate vaestelt ära ja annate oma rikas- tele. (J. Kana, tõer: Ega vaesed talu- peremehed riidle popsidega, rikkad riidlevad.) See on nii, kuidas Teie mõiste on, härra Kana. (J. Kana, tõer: Mina olen vaestega väga hästi läbi saanud.) Rikka popsiga ei saa ka hakkama. Tuuakse ette, et kõik peavad ühetasa maad saama, nii ei ole popsi mõiste veel kuidagi kindel. Teie ütlete, et kõik on popsid, kes taluperemeeste maadel asuvad ja kõik peavad üheõiguslikult maad saama. Õigusemõiste järgi ei ole see õige, et meie kõik ühte kokku paneme, et kel maa peal maja, sel on ka õigus talumaast maad saada. On ikkagi teatud vahed olemas, ja meie võiksime popse väga mitmesse liiki jagada. Ühed on, kel abi vaja, teised, kel seda vaja ei ole ja kolmandad, kes suudavad ise omal jalal popsikohta ja riigimaid ümber korraldada. Pop- side kohapeale jätmiseks on mitmesugused või- malused: üksikuid võib sellepärast jätta, et nad talu ääre peal asuvad ja talukohta ei riku, kuid teised on niisugused, kes talul niioelda silma välja löövad. Nii et see küsimus ei ole nii lihtne ega kerge, nagu Teie arvate. Tegelik elu näitab, et siin on küsimused ja mõisted alles niivõrd tumedad, mis selle küsimuse õige keeruliseks teevad. Mina näen, et need mõis- ted ja mõtted on alles niivõrd tumedad, et ei ole sugugi võimalik Riigikogus neid parandusi läbi viia, mis kavatsetakse ette panna. Oleks täiesti otstarbekohane, et see seadus antaks komisjoni, kuid seda ei taheta, ei taheta anda isegi õigust Riigikogus tema kohta kõnele- da, vaid tahetakse sõna ära võtta, nii nagu seda maakommissjoniski tehti. (Aruandja J.

Vain: Ega see paha ei oleks. Töötakistamise kõrvaldamiseks peavad abinõud olema.) Mina arvan, et töotakistus tuleb just teie endi poolt. Tuletame meelde, missugune töotakistus tehti läinud koosolekul üüriseaduse arutamise ajal, kus teie seltsimees härra Porman, kes teiega alati ühes hääletab, kvoorumiküsimuse üles tõstis. Aga teie teate, missuguse põhimõtte vanematekogu vastu võttis, et tööd takistada ei või kvoorumiküsimuse ülestõstmisega. (L. Johanson, stp: Teie hääletate siis ka meiega ühes, kui mõistlikult hääletate.)

Edasi juhiksin tähelepanu meie popsikohtade lepingute peale. (L. Johanson, stp: Teie võite ju kella kaheni kõneleada.) Ma võin ka kella 4-ni kõneleada, Teie mind selles takistada ei saa. (L. Johanson, stp: See teeb mulle ainult lõbu. See on küll kahtlane lõbu, aga ma armastan sarnaseid kahtlasi lõbusid, kui nad mitte kõlbluse piiridest üle ei lähe.)

Senniste lepingute järgi on igalühel õigus oma kohta lepingus äranähtud tähtajani kasutada. Praegusel korral aga tahetakse neid lepinguid tühistada. On palju popse või saunikke, kes on lepingud teinud 99 aasta peale ja ka eluaja peale. Nüüd aga tahetakse need asjaosaliste vahel tehtud lepingud tühistada ja omanduse mõisted asemele anda. On ka sarnaseid lepinguid, mille järgi on teatud tingimistel maad kasutada võetud. Käesolevas seaduses ei ole aga ühtki paragrahvi sees, mis ütleks, kuidas jääb nende lepingutega, mis 99 aasta peale tehtud, kas jäävad need jõusse, või kaotavad maksvuse. Seda öeldud ei ole. (J. Uibopuu, rhvsv: Kohtuotsuse põhjal võib tühistada.) Nüüd tõuseb kahtlus ja algab kohtuskäimine. Üks ütleb, et leping ei maksa, teine ütleb, et leping maksab. Minu arusaamise järgi tühistab seadus need lepingud ja annab õiguse, et maad otsekohe omanduseks saada. Seda aga ei tohiks olla. Meie võtaksime sellega igasugusel lepingutegemise mõistel jalad alt ära. Meie ei saa enam kindlad olla ühegi lepingu peale, kas teda saab lõpuni kasutada või annulleeritakse ta varsti mõnesuguse seadusega. Ei saa ühe asja kohta lepingut teha, kui karta on, et ta varsti tühistatakse. Seda on ka Riigikogu näidanud, et ta neid põhimõtteid õigeaks ei pea, vaid teist teed käib. Nii siis langeb selle seaduse järgi suur hulk lepinguid tühistamisele, mis väga paljudelt õigusemõiste ja õigusetunde jalge alt ära võtab. (L. Johanson, stp: Alles hiljuti tõmbasite naha ära, nüüd juba õigusemõisted.) Teie õigusemõiste, härra Johanson, on selles, et teiste käest ainult võtta tahate, aga et teisel ka omandust on õigus käes hoida,

seda Teie ei näe. (L. Johanson, stp: Mis Teie nüüd minust räägite! Rääkige suurematest asjadest: aukudest, nahamahatõmbamisest, silmade väljatorkamisest jne.)

Need inimesed, kes lepingud teinud, ei ole halvad inimesed, vaid nad leppisid niivõrd kokku, et üks andis maa, teine ehitas hoone peale ja nii elati rahulikult. (Aruandja J. Vain: Siis nahavõtmist ei olnud.) Nojah, ega nahka enim ei võetud, seda hakatakse nüüd võtma. (L. Johanson, stp: Kas Teie ei jutustaks, kuidas seda nahka võetakse.) Need inimesed on head teinud, on vastu tulnud teistele ja neid aidanud, nüüd aga tullakse ja hakatakse seda heategu kätte maksma. (Vahelhüüe J. Kana, töer poolt.) Ma usun, et Teil, härra Kana, on siin väga vähe põhjust rääkida. Kui Teie tahate isiklike asju ajama hakata, siis meie võiksimme sellest rääkida teinekord. Riigikogu see asi ei huvita. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Igal inimesel on oma saladusi. (L. Johanson, stp: Kas intiim saladused? See teeb asja veel huvitavamaks.)

Kui teiselt poolt vaadata, on Teie arusaamise järgi täiesti õige, kui talul teatud hulk popse peal on ja seda hakatakse jagama ja võetakse temalt maad ära. Aga teisel talul ei olegi popse peal, on talusid, kes ei lase ühegi inimese jalga oma maa peale.... (L. Johanson, stp: Seal ei saa nahka võtta!) See on õigus, sealt ei saa nahka võtta, aga kuidas viisi see talu rohkem nahavõtmise väärt on, kelle maa peale on lastud popsi maja ehitada, kui see, kellel popse peal ei ole. (Vahelhüüe tööerakonnast.) Vaadake, teie kõrvad on nii kurdid, et teie ei kuule. (M. Juhkam, töer: Piinlik ei ole korratal) Mina piinlikkust ei tunne kunagi, aga Teil peaks hakkama piinlik, et teie need õigusemõisted nii segi ajate. (L. Johanson, stp: Et isegi härra Tonkman'il kunagi piinlik ei ole!) Minul ei ole piinlik seda rääkida, mis tõsi on, aga teil on piinlik tõtt kuulata. Läheb piinlikuks tõesti kuulata, et väiketalu teatakse ristid peale, jagatakse ära ja suurtalu jäetakse puutumata. (L. Johanson, stp: Asjata kahtlus! Kes on parem kuulaja kui meie? Meie kuulame Teid truualamlikult. Kuidas ma siis saan vahele hüüda, kui ma Teid ei kuula? J. Hünerson, põl: Pudruveski keedab kõik see aeg. L. Johanson, stp: Härra Hünerson vahel punastab ka. Mis härra Hünerson ütles?) See läheb Teile väga vähe korda, mis härra Hünerson ütles. (Vahelhüüded.) Nagu austatud Riigikogu liikmed näevad, on selle küsimuse arutamine õige terava kuju võt-

nud. (L. Johanson, stp: Teie panete töötakistused toime.) See on isiklik arusaamine, üheltpoolt öeldakse, et see on töötakistus, kui võetakse sõna ja seletatakse, aga teiselt poolt öeldakse, et see ei ole töötakistus... (M. Juhkam, tõe: Aga kõik ei aita, andke parem otsekohe alla!) Teile, härra Juhkam, ma kunagi alla ei anna. See on üks enneolemata mõte, mis Teie omas peas sepihete, et mina Teile alla pean andma. Selleks ei ole Teil mingisuguseid õigusi, et Teie mind saate kohustada alla andma. Mina olen iseseisev inimene. (L. Johanson, stp: Ilus asi on olla iseseisev.)

Minu arusaamise järgi on need teravused maal suuremad, kui nad praegu Riigikogus nähtavale tulevad. Need teravused on suured, ja need teravused lähevad veel suuremaks. (J. Kana, tõe: See on halb!) Jah, see on halb, härra Kana, sellega olen Teiega ühel nõul, ja seda halbtust võib Riigikogu väga suurel määral pehmendada ja seda teravust ära kaotada, kui seda tahetakse ära kaotada. Aga Teil ei ole tahtmist seda teravust kaotada, vaid tahate veel suuremal kujul ette tuua, nagu seda härra Juhkam'i ja teiste poolt väljakutsuvalt tehakse. Teie tahate teravust veel suuremal kujul ette tuua, et maa veel suurema rahulolematuse omab, kui see praegu on. Teie teguviis on nimelt see, ja maa saab hoolega tähele panema mis Teie teete. Teadke ka, et Teil on talupidajate hääli, ka nende hääli on Teie erakonnale antud, ja need pärivad ka ükskord aru teie käest. Aga see ei ole nii lihtne, kui teie ütlete — see on halb. Kuidas saab halbtust parandada. Meie oleme kompromiss-ettepaneku teinud. Tehke nii või teisiti, aga ärge tulge praegusel momendil — praegune moment ei ole kohane... (M. Laarman, põl: Miks tööerakond avalikult välja ei tule, küsige nende käest. Vahelhüüded. Müra.)

Juhataja **A. Jürman**: Palun Riigikogu liikmeid rohkem korda pidada. See viidab liig palju aega, kui niipalju vahele hüütakse. (M. Juhkam, tõe: Seda tahetakse.)

K. Tonkman (põl): Kui praegu tahetakse seda küsimust, mis siin terava kaju on võtnud, lahendada, siis saab teda tingimata lahendada, lahendamise viisid on väga palju ette pandud. Põllumeestekogude poolt on ette pandud kompromiss-ettepanek. Kui Teie tahate popsikohtade küsimust lahendada, asume kompromiss-ettepanekule, viime seaduse komisjoni, teeme seal järelandmisi ühelt kui teiselt poolt, viime popsid asunikude seisukohale, anname riiklikku laenu. Kõik on võimalik teha, aga, vaa-dake, teie ei taha seda teha. Selles seisab see

viga. Maa on tõesti ärevil: taluperemees ütleb — ma teen kõik, et sust lahti saan, teiselt poolt ütleb pops — minule saab maa seadusega kindlustatud. Mõlemad pooled on ärevil. Kas tõesti Riigikogu soovib, et niisugune ärev meeleolu meil maal peab olema. See ei ole kasulik meie rahvale. Teie arvate, et need 10.000 talupidajat nii naljalt oma õiguses alla annavad, siin tuleb ka kohtuprotsesse ja mitmesuguseid asju võib ette tulla. Seda hädaohtu on ette näha. Aga kui meie poolt seda tõsiasja ette tuuakse, siis teete Teie nalja ja ütlete, meie järele ei anna. Ometi igaihe selja taga seisab teatud valijate hulk, ka nendega peab rehkendama. Teadke, et minul on sama palju valijaid seljataga, kui Teil, härra Juhkam. Teie tahate otsekohe tulla ja ära võtta, mida põllumees vae-vaga on korjanud, see on Teie põhimõte. Läheme välja ja vaatame, kuidas maa selle peale vaatab — küsime popside seisukohta järele. Aga seda Teie ei taha teha. Võtke, aga mina ütlen, see võtmine ei ole veel teie käes.

Juhataja **A. Jürman**: Väljaspool järjekorda on sõna põllutöoministril.

Põllutööminister **A. Kerem**: Aus-tatud Riigikogu liikmed! Ma tahtsin paar lühikest märkust teha siin ülestõstetud küsimuste asjus. Nimelt avaldas üks eelkõnelejatest arvamist, et valitsus ei ole teatanud, milles tema seisukohad lahku lähevad komisjoni omadest. Siin võin ma niipalju öelda, et minu kavatsus oli iga paragrahvi juures, kus need lahkumine-kud on, esineda valitsuse seisukoha kaitsemiseks. Käesolev eelnõu on praeguse valitsuse poolt Riigikogule esitatud, ja valitsus ei ole seda eelnõu selles mõttes uuesti läbi arutanud, et uusi seisukohti võtta. Järelikult on minul õigus ja kohus olemasolevaid valitsuse seisukohti kaitsta, ja minul oli kavatsus nendes küsimustes, kus lahkumine-kud mitte redaktsioonilised ei ole vaid põhimõttelikud, asja Riigikogule II lugemisel ette kanda.

Edasi tähendati siin, et käesolev seadus väga palju uusi ametnikke juurde toob. Siin võin ma tähelepanu selle peale juhtida, et see seadus erilisi ametnikke juurde ei too peale nende, kes ette nähakse maakorralduse seaduses vastavates organides. Üks uus kohustus on küll komisjoni poolt riigiametnikkude peale pandud, kuid ka selles küsimuses võib teisel lugemisel mõtteid vahetada, kas see küllalt otstarbekohane on. Nimelt oli ette nähtud, et vallakomisjoni eesistumine kohaliku vallavanema peale pandud, kuna nüüd komisjoni eelnõus ette nähakse sellel kohal riigiametnik. Need on lühikesed märkused selle seaduse kohta.

Juhataja **A. Jürman**: Sõna on rkl. Tamm'el. (Hüüded paremalt poolt: Lõpetada!) Ma kuulen ettepanekut lõpetamise kohta. (L. Johanson, stp: Sõna on juba antud.) Kas jäädakse lõpetamise ettepaneku juurde. (Hüüded: Lõpetada!) Siis asun selle ettepaneku hääletamisele. (L. Johanson, stp: Aga sõna oli antud juba!) Lõpetamise ettepanek on meil ikka hääletami-

sele tulnud enne kõne algust ja isegi kõne vaheajal, sellepärast asun selle ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on saanud poolt 27 häält, vastu 25 häält, seega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan Riigikogu koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 1.55 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **A. Jürman**.

Abisekretäär **L. Raudkepp**.